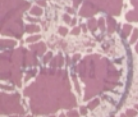

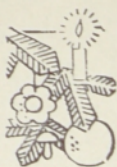
Printed in Yugoslavia

R O D N A
G R U D A

DECEMBER 1960

VSEBINA

Branko Žužek:

Novoletna zdravica (pesem)

Jugoslavija dobi novo ustavo

Jugoslovanski parlament je sprejel
nov zakon o tisku in informacijah

Kako smo praznovali 29. november

Proslave 29. novembra med izseljenci

Mrtvim ne priznajo pravice
do častnega spomina

Izseljenski teden 1961 bo od 1. do
7. julija v Sloveniji

Obiščite prihodnje leto svoj stari kraj

Ina Slokan:

Bilo je v februarju 1945

Stanko Novak:

V našem društvu smo letos vidno
poprijeli

Anton Skruba:

Lepi spomini z Jezerskega

Franc Kastelic:

Po tridesetih letih sem bil doma

Po domači deželi

Anton Kovše:

Ob grobu zavednega rojaka

Cv. K.:

Obletnice slovenskih društev v ZDA

Kaj delajo naši na tujem

Rojaki nam pišejo

France Bevk:

Kresna noč (konec)

Mladi rod: Pastirček (konec)

Sale

Razno

Slika na naslovni strani:

Podkoren, zadaj Rateška Ponca

(Foto: Jaka Čop, Jesenice)

Rojaki, rojakinje!

Te dni bo prišla iz tiska

IVANA GROHARJA: MONOGRAFIJA

z 18 barvnimi in več črno-belimi reprodukcijami

MIHE MALEŠA: MOTIVI Z JADRANA

s 47 barvnimi reprodukcijami

Motivi zajemajo Jadransko obalo od Kopra do Ulcinja

Na zalogi imamo:

Angleško-slovenski in Slovensko-angleški slovar

Francosko-slovenski in Slovensko-francoski slovar

Italijansko-slovenski in Slovensko-italijanski slovar

Nemško-slovenski in Slovensko-nemški slovar

Esperantsko-slovenski in Slovensko-esperantski slovar

Naročite pri

Državni založbi Slovenije

Ljubljana, Titova 25, Jugoslavija

Rojaki, gostje, potniki!

Kjerkoli živite, obrnite se na nas

- če boste potovali z železnico, avtobusi, ladjami in letali
- če boste potrebovali potni list
- če boste organizirali izseljenske proslave

The Trans World Travel

Service Bureau

417 Grant Street Suite 723

PITTSBURGH 19, PA., USA

Lastnik: C. V. Baltic

Rodno grudo izdaja Slovenska izseljenska matica v Ljubljani. Izhaja dvanaajstkrat na leto. Poštnina plačana v gotovini. Odgovorni urednik Tomo Brejč. Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 1/III. — Rokopisov in slik, ki jih nismo naročili, ne vračamo. Cekovni račun pri Komunalni banki 600-704/3-155

RODNA GRUDA

ILUSTRIRANA REVIJA SLOVENSKE
IZSELJENSKE MATICE V LJUBLJANI

DECEMBER 1960

LETO VII.

Maksim Gaspari: *Novoletni pozdrav*

Branko Žužek:

Novoletna zdravica

*Pobelil sneg je kosto, trave, njive,
začaral mraz potoček je v kristal.
Za dnem, ki tone v sivo, mrko dalj,
ortinčijo snežinke se igrive...*

*O, dan za dnem vtonili so v temi
in zdaj bo staro leto v njej vtonilo.
To staro leto, ki nas obdarilo
z veseljem je, z bridkostjo in skrbmi.*

*Kako bo v novem letu, bratje vi?
Z očmi srečujemo se brez besed
in naše misli romajo čez svet,
med vse narode in med vse ljudi.*

*Zdaj v roke kupo, ki je vanjo vlit
sok trte z naše drage domačije:
luč novoletne sveče skozi sije
in na obraze riše rdeči svit.*

*Ni za človeka lepšega daru,
ko bi se naše upanje spolnilo:
da bi nam novo leto naklonilo
obilo dobre volje in miru!*

*Miru za vse! — Zdaj spet nalijmo vina.
Poglejmo v noč, kako se sneg iskri!
Z neba strmijo zvezde kot oči,
vso vas v srebro je vtkala mesečina...*

JUGOSLAVIJA DOBI NOVO USTAVO

Ob petnajstletnici razglasitve republike je predsednik Tito dal za našo javnost pomembno izjavo, ki predstavlja obračun petnajstletnega obdobja nove Jugoslavije. Z dokumentiranimi podatki je predsednik republike navedel, kaj smo v tem kratkem času ustvarili in kaj nam obeta že bližnja prihodnost. V tej izjavi je maršal Tito dejal med drugim tudi tole:

»Spričo izredno naglega in dinamičnega povojnega gospodarskega in družbenega razvoja so nastale bistvene spremembe v družbeno-ekonomskih odnosih, spremenil se je predvsem položaj proizvajalcev v proizvodnji in delitvi, mehanizem socialistične demokracije pa se je še bolj razvil.

Sedanji ustavni predpisi ne ustrezajo več doseženi stopnji družbenega razvoja v deželi. Kakor vemo, vsebujejo ti predpisi razen ustavnega zakona iz leta 1953, sprejetega v prvem obdobju graditve delavskega samoupravljanja in komunalnega sistema, tudi nekatere določbe, uveljavljene malone že pred petnajstimi leti. Čeprav smo ta sistem zadnja leta izpopolnili z vrsto posebnih zakonov, tako da ustava sama po sebi ni nekakšna znatnejša ovira za prakso, vendar

čedalje bolj čutimo potrebo, da nastale spremembe v naši družbi in perspektive nadaljnega razvoja fiksiramo z novo ustavo. To bi pomenilo ne samo okrepitev in večjo pravno stabilnost doseženega razvoja delavskih svetov in komun, marveč bi tudi omogočilo, da bi še bolj prišle do izraza perspektive našega družbenega razvoja, ekonomskih odnosov in socialistične demokracije.

Nova ustava naj predvsem izrazi dejstvo, da se v sedanjih odnosih v Jugoslaviji zrcali tista stopnja socialističnega razvoja, ko je delo sproščeno v tem smislu, da je nedotakljiva pravica državljana, da dela in dobiva za svoje delo ekvivalent, skupnost pa vzame toliko, kolikor potrebuje za vzdrževanje skupnih služb in poslov.

Izhodišče v ustavi mora biti človek kot proizvajalec in upravljaec, vtem ko je država samo faktor koordinacije.

Na koncu bi rad poudaril še to, da so si naši narodi enako kot med narodnoosvobodilno vojno s svojim bojem proti okupatorju pridobili velik ugled na svetu tudi po vojni s svojimi petnajstletnimi ustvarjalnimi napori in z izrednimi uspehi v graditvi dežele, zlasti pa so si s svojo miroljubno in dosledno zunanjo politiko pridobili mnogo prijateljev in solidne pozicije v mednarodnih odnosih. Po takšni poti miroljubnega mednarodnega sodelovanja in boja za zagotovitev miru na svetu bo naša dežela dosledno hodila tudi v prihodnje.«

Jugoslovanski parlament je sprejel nov zakon o tisku in informacijah

Konec oktobra sta oba doma Zvezne ljudske skupščine — Zbor poslancev in Zbor proizvajalcev — sprejela nov zakon o tisku in informacijah.

Osnovno načelo novega zakona je svoboda informiranja. Zakon daje vsem državljanom pravico, da svobodno izražajo svoja mnenja in naziranja, da širijo informacije in se poslužujejo sredstev za informiranje. Zagotovljena jim je zaščita pred morebitnimi neodgovornimi izpadi tiska in drugih ustanov javnega obveščanja, kot so n. pr. televizija, radio, film itd. Državljeni FLRJ imajo pravico na javni odgovor, kadar so v tisku ali v drugih oblikah informiranja ogrožene njihove koristi, čast in osebne pravice.

Zakon vsebuje tudi ukrepe za zavarovanje koristi družbene skupnosti. Določbe o svobodi tiska, o ukrepih proti zlorabam, so v skladu s splošnimi načeli in priporočili, sprejetimi na razpravi o svobodi informacij v okviru Organizacije združenih narodov.

Izmenjava informacij med Jugoslavijo in drugimi državami je svobodna. To načelo je v skladu s politiko FLRJ v mednarodnih odnosih. Jugoslovanski državljani imajo možnost spoznavanja drugih narodov, njihove kulturne vrednote, gospodarske uspehe itd. Inozemskim državljanom pa so s tem zakonom dane široke možnosti, da se seznanijo z družbeno ureditvijo, gospodarstvom, kulturnimi, socialnimi in zdravstvenimi pridobitvami jugoslovanskih narodov.

Določbe novega zakona bodo omogočile, da se bodo na podlagi obojestranskih koristi in po načelu recipročnosti z vsemi zainteresiranimi državami reševala vprašanja s področja informacij v duhu miroljubnega sodelovanja in načel Organizacije združenih narodov.

Zanimivo je, da celo tisti del tiska na zahodu, ki FLRJ ni naklonjen, ne more izpodbiti dejstva, da novi jugoslovanski zakon o tisku in informacijah temelji na načelih svobode in demokracije.

Zimska samota

(Foto: Jaka Čop)

*Kako smo
praznovali*

29. NOVEMBER

Naj najprvo povemo, da je tudi stara Jugoslavija praznovala obletnico svoje ustanovitve, ki je bila vsako leto na dan 1. decembra. Z mržnjo v srcu so zlasti brezposelni delavci Ljubljane na ta dan gledali zbiranje odličnikov pred šenklavško cerkvijo, predstavnikov oblasti v frakih in cilindrih, generalov z zlatimi epoletami — oblasti, ki za siromašne in izkoriščane delavne ljudi, za njihov socialni in kulturni napredek ni imela nikakršnega čuta in razumevanja. Na ta dan zvečer je bila v vseh prostorih hotela Union tudi elitna prireditev s plesom,

toda na to prireditev delavci ne bi mogli, tudi če bi imeli denar, kajti vabljeni so bili poleg predstavnikov oblasti le še lastniki tovarn in veleposestniki. Za njih je praznovanje 1. decembra kot dan ustanovitve stare versajske Jugoslavije imelo svoj smisel, kajti to je bila njihova država, v dušah delavnih ljudi pa praznovanje tega praznika ni imelo nobenega odziva.

Poglejmo, kako so naši delovni ljudje letos praznovali 29. november, devetnajsto obletnico ustanovitve nove Jugoslavije in petnajsto obletnico življenja v svobodni državi.

Prav to praznovanje je dokaz, da se naši delavni ljudje sami dobro zavedajo neprecenljive vrednosti nove ljudske oblasti za njih same in za vso našo socialistično skupnost. Zato ji ob praznovanju sleherne obletnice njenega nastanka poklanjajo najlepše darove: delovne uspehe svojih zlatih ustvarjalnih rok, v vidu novih gospodarskih, socialnih, kulturnih ustanov ter komunalnih naprav, ki bodo odslej vsemu prebivalstvu lepšale in bogatile življenje. Začnimo:

V Mariboru so na Dan republike slovesno izročili svojemu namenu novo šolsko poslopje pri učiteljskihi ter odprli dva paviljona, v katerih bosta imeli svoje prostore stanovanjski skupnosti »Koroška Vrata« in »Prežihov Voranc«. Na Taboru so odprli nov trgovski paviljon. Na hidrocentrali Ožbalt so priključili na električno omrežje drugi agregat, ki je s tem dnevom začel obratovati. V središču Maribora so odprli tudi novo kemično čistilnico in pralnico z veliko zmogljivostjo. Ves postopek čiščenja in pranja je mehaniziran.

V znanem rudarskem centru Štajerske v Velenju so na Dan republike odprli nov, velik in moderen kulturni dom rudarjev.

V Hrastniku so praznovanje Dneva republike združili s praznovanjem stoletnice znane hrastniške steklarne. Začela je z obratom nova in velika moderna peč, katere obratovanje je odprl predsednik Ljudske skupščine LRS tovariš Miha Marinko.

V Trbovljah je 28. novembra začela obratovati tovarna zidakov iz elektrofilitrskega pepela. Trboveljska elektrarna je med letom dogradila tudi lepo stanovanjsko stolpnico sredi kraja in modernizirala svojo delavsko-uslužbenko restavracijo ob Savi. Dan pred Dnevom republike so novi stanovanjski bloki rudnika Trbovlje-Hrastnik sprejeli prve stanovalce. V naselju Čeče so odprli nov vodovod, ki so ga z lastnimi sredstvi in prostovoljnimi delom zgradili vaščani sami.

V Zagorju so v Tirni pod Zasavsko goro dne 27. novembra odprli novo šolo.

V Litiji so dogradili novo poslopje Komunalne banke, v katerem so tudi poslovni prostori Zavoda za socialno zavarovanje.

V Ptujju na Štajerskem so na Dan republike odprli delavski klub, ki bo odslej središče, v katerem se bodo delavci sestajali in izobraževali in kjer bodo našli tudi prijetno razvedrilo po napornem dnevnem delu.

V znanem zdravilišču Slatina Radenci (okraj Murska Sobota) so na Dan republike odprli nov moderen obrat za polnjenje steklenic s slatinsko mineralno vodo. Veljal je 190 milijonov dinarjev. V tem obratu so uredili tudi polnilnico za plin (ogljikova kislina). Za sedaj bodo tega plina, po katerem je na trgu veliko povpraševanje, zajeli

okrog 400 kg dnevno. Z dograditvijo nalivalnice in polnilnice plina bodo v Radencih dosegli naslednjo letno vrednost proizvodnje: 12 milijonov steklenic radenske mineralne vode — 300 milijonov din; 150.000 kg plina po ceni 200 din za kilogram; 30 milijonov din. Skupna vrednost letne proizvodnje bo torej znašala v bodoče 330.000.000 dinarjev.

Največja osrednja proslava Dneva republike na Gorenjskem je bila v Poljanah nad Skofjo Loko dne 29. novembra. Slovesno so odkrili velik spomenik 160 padlim borcem tega kraja ter obenem počastili spomin znane decembrske vstaje proti okupatorju v letu 1941.

Na Jesenicah in v Kranju so se pred dnevom republike mnoge delavske družine vselile v nova stanovanja. Letos je bilo na Jesenicah v gradnji 752 delavskih stanovanj, na Zlatem polju v Kranju pa 380. Na Jesenicah so na Plavžu in na Javorniku odprli dve sodobni samopostrežni trgovini, ki sta trenutno med najlepšimi v tem delu Slovenije.

V znanem gorenjskem letovišču na Jezerskem so 29. novembra odprli nov zdravstveni dom.

V Koprivnici na Dolenjskem so 27. novembra otvorili vodovod in novo poslopje, v katerem imata svoje poslovne prostore pošta in zdravstvena postaja. Bresternica je dobila novo cestno razsvetljavo in kanalizacijo.

V Žužemberku so na Dan republike izročili svojemu namenu nov vodovod.

Nad hotelom Grad Otočec na Krki so odprli prvi dve stavbi novega hotela — hotela za avtomobiliste. Gostom je na razpolago 31 postelj in osem garaž. Vse prostore ogreva centralna kurjava. Dve podobni stavbi pa sta še v gradnji.

V novogoriških strojnih tovarnah in livarnah so na Dan republike izročili svojemu namenu novo upravno poslopje, strojni obrat pa so preselili v nove prostore že v mesecu oktobru.

V Papirnici Količevo pri Domžalah je 28. novembra v novih prostorih začel obratovati nov ogromen kartonski stroj, ki letno povečuje proizvodnjo v tovarni za 30 %.

Ob glavni cesti Ljubljana—Maribor v Domžalah so dne 27. novembra odprli novo sodobno bencinsko postajo in črpalko.

V Mengšu so na Dan republike odprli nov otroški vrtec, v Kamniku pa nove prostore komunalne banke in novo poslopje vajenskega doma, v katerem v spodnjih prostorih obratuje moderno urejena kuhinja in izredno lepo opremljena jedilnica za vajence, zgoraj pa so upravni prostori.

To so glavni, toda še vedno nepopolni, podatki o praznovanju 29. novembra v Sloveniji. K tem podatkom je treba še dodati, da so bile po vseh občinah in delavskih središčih organizirane posebne akademije in proslave.

PROSLAVE 29. NOVEMBRA MED IZSELJENCI

LEPO USPELA PROSLAVA NARODNEGA PRAZNIKA 29. NOVEMBRA V MERLEBACHU

Naša društva »Triglav«, »Slavček«, »Sava« in »Sv. Barbara« so letos skupno priredila proslavo jugoslovanskega narodnega praznika, 29. novembra. Proslava je bila 27. novembra popoldne v dvorani Kremer v Freyningu. Rojaki od blizu in daleč so dvorano napolnili do zadnjega kotička. V svoji sredi smo toplo pozdravili našega dragega znanca iz prejšnjih let, novega generalnega konzula jugoslovanskega poslaništva iz Strasbourgha Franca Žuglja in njegovo soprogo. Prisoten je bil tudi župan iz Merlebachu gosp. dr. Namur. V imenu prirediteljev je prisotne pozdravil rojak Alojz Moltara, sledili sta jugoslovanska in francoska himna, nato pa nam je spregovoril o pomenu našega državnega praznika g. generalni konzul. V svojem govoru se je spomnil tudi rojakov, ki so umrli v zadnjih 10 letih, v času, ko je bil on na drugem službenem mestu. Sledil je pester program, ki so ga izvedli pevci in pevke vseh štirih slovenskih društev, ki so nastopali v mešanih, moških in ženskih zborih. Tudi naša mladina se je postavila. Mala Erženova je z lepimi pozdravnimi besedami izročila šopek generalnemu konzulu tov. Žuglju. Z deklamacijami pa so nastopile Mrgoletova, Bedenetova in Sajevčeva. Vse so lepo povedale v slovenščini, čeprav se v šoli učijo samo francosko. Tudi mlada harmonikarja Karli Paučnik in Karli Škruba sta pokazala, da sta prava Slovenca s svojimi poskočnimi domačimi skladbami. Prav ljubek je bil tudi nastop otroškega zbora društva »Sava«, ki je pod vodstvom g. Dima zapel dve slovenski (Kje so moje rožice in Preljuba si ti pomlad).

Z lepe proslave smo odposlali brzozjavne čestitke predsedniku Jugoslavije maršalu Titu.

Martin Blatnik, predsednik društva »Sava«

PROSLAVA DNEVA REPUBLIKE V SALLAUMINESU

Združenje Jugoslovanov v Severni Franciji je priredilo proslavo jugoslovanskega narodnega praznika 29. novembra v nedeljo, 27. novembra v dvorani Cafe Jeanette. Proslava je bila pod pokroviteljstvom jugoslovanskega veleposlanika dr. Darka Černeja iz Pariza. Rojaki so se zbrali v lepem številu. Med gosti je bil poleg veleposlanika dr. Černeja in drugih zastopnikov jugo-

slovanskega poslaništva navzoč tudi tov. Boris Kocjančič, član Izvršnega sveta LRS, ki se je takrat mudil v Parizu.

O pomenu praznika 29. novembra za jugoslovanske narode je spregovoril dr. Darko Černeje, za njim pa je govoril rojak Jože Martinčič. Nato je častni predsednik Združenja rojak Jurij Artič izročil veleposlaniku simbolično darilo rudarjev — rudarsko svetilko.

Tajnik društva Ivan Demšar je razdelil socialno šibkim članom kot zimsko pomoč denarne podpore, nato pa sta harmonikarja zaigrala venček lepih narodnih pesmi.

Po programu se je razvila prijetna domača zabava.

NAD DVA TISOČ OBISKOVALCEV NA PROSLAVI JUGOSLOVANSKEGA DRŽAVNEGA PRAZNIKA V TORONTU

Na letošnji proslavi 29. novembra v Torontu je nad dva tisoč obiskovalcev do zadnjega kotička napolnilo dvorano Loew's gledališča. Številni prijatelji so morali ostati zunaj, ker je zmanjkalo prostora. S tem so jugoslovanski rojaki na dostojen način odločno odgovorili peščici ustaško-četniških razgrajačev, ki so se na razne načine trudili, da bi našim ljudem onemogočili obisk proslave. Pri tem pa niso dosegli nič drugega, kakor da so se sami razkrinkali pred kanadsko javnostjo.

Dvatisočglava množica naše mladine, mož in žena je z navdušenim ploskanjem nagradila govornika, predsednika odbora šestdesetorice, ki je organiziral proslavo, zelo spoštovanega starega naseljenca Boška Milutinovića.

Navdušeno ploskanje je nato pozdravilo naše jugoslovanske filme »Dolino miru« in dva barvna dokumentarna filma »Prilep« in »Zvoki in ritem«, in se med predvajanjem večkrat ponavljalo. To navdušenje je bilo prisotnim visokim kanadskim gostom resničen dokaz, da je takšen način najboljši za okrepitev kulturnih vezi med starim krajem in Kanado. Odbor šestdesetih, ki je organiziral proslavo, je najširši prireditveni odbor, ki so ga doslej organizirali naši izseljenci v Kanadi. Množični obisk in navdušenje na proslavi pa so neomajen dokaz sloge, bratstva in enotnosti med našimi izseljenci v Kanadi in obenem tudi dokaz, da ti nimajo in nočejo imeti ničesar skupnega s peščico ustaško-četniških razgrajačev.

Trije jubilanti: dva Dolenjca iz Holandije Alojz Rot in Janez Žnidaršič ter Argentinec iz Kobarida France Kurinčič so v novembru praznovali deseto obletnico svojega srečanja z Abrahamom. Vsi trije so povratniki in žive v Ljubljani — vrnilo so se kmalu po osvoboditvi. Alojz Rot je član nadzornega, France Kurinčič pa izvršnega odbora Slovenske izseljenske matice. Jubilej so proslavili pri Kurinčičevih, kjer je gospa Lucija pripravila pravo gostijo. Tudi imenitnih kobaridskih štrukeljcev ni manjkalo. Na sliki od leve: Alojz Rot, France Kurinčič, tajnik Matice Albert Svagelj in Janez Žnidaršič. Na desni gostoljubna gospodinja gospa Lucija

Mrtvim ne priznajo pravice do častnega spomina

V številkah 45 in 46 z dne 4. in 11. nov. 1960 poroča »Slovenski vestnik«, da je škofijski ordinariat v Celovcu dovolil postavitev spomenika padlim partizanom v Železni Kapli samo pod pogojem, da na spomeniku ne bo označena državna pripadnost padlega borca.

V skupnem partizanskem grobu v Železni Kapli je namreč pokopanih 100 borcev iz Slo-

venske Koroške, t. j. avstrijskih državljanov, 15 Jugoslovanov, trije podaniki Sovjetske zveze in en Poljak.

Skupaj so se borili in dali življenja za osvoboditev Avstrije izpod Hitlerjevega fašizma — najstrašnejše tiranije, kar jih je kdaj poznal svet — zdaj pa mrtvim škofijski ordinariat v Celovcu ne prizna niti pravice, da bi poleg imen smelo biti oklesano tudi ime države, kateri so pripadali.

Zveza koroških partizanov se je obrnila na omenjeni škofijski ordinariat z zahtevo, da spremeni svoj nekrščanski in nepošten odnos do mrtvih borcev za svobodo. »Menimo,« je rečeno v tej vlogi, »da bi vsaj pred mrtvimi moralo prenehati sovraštvo, da se vsaj pri mrtvih ne bi smelo delati razlik, zlasti ne, ker so tudi borci iz Sovjetske zveze in Jugoslavije padli za osvoboditev Avstrije. Tudi avstrijski parlament je sprejel zakon, ki štiti grobove takih vojakov.«

Zveza koroških partizanov se je obrnila tudi na avstrijsko notranje ministrstvo, naj proglasi zahtevo škofijskega ordinariata za nezakonito, dalje na koroško deželno vlado, na avstrijski Rdeči križ, ki oskrbuje vse vojne grobove in je o dogodku v zvezi s postavitvijo spomenika padlim borcem v Železni Kapli obvestila tudi jugoslovansko in sovjetsko ambasado na Dunaju.

ZAHVALA

Podpisani se z družino toplo zahvaljujem društvu Združenje Jugoslovanov v Severni Franciji za podporo 4500 frs, ki so mi bili v resnici v veliko pomoč, ker sem že 17 mesecev brez dela.

Zaradi bolezni sem se v aprilu moral podvreči operaciji, pri kateri sem izgubil roko. Tako sem postal invalid, ne da bi dobil za to kakšno odškodnino. Prošnja za pokojnino, ki sem jo vložil že v marcu, tudi še ni rešena, a trije mladoletni otroci hočejo jesti in biti oblečeni.

Še enkrat: iskrena hvala za tovariško pomoč!

Lepo pozdravljam vse Jugoslovane po širnem svetu, posebno bralce »Rodne grude« in »Izseljenskega koledarja«. Poseben pozdrav pošiljam sestri Fani na Dunaju in bratu Francetu v Milwaukee, ZDA.

Janez Joseph, Wingles, Francija

*Rudarska
stanovanja
v Novem
Velenju*

*Stanovanja
železarjev
na Jesenicah*

Izseljenski teden 1961 bo od 1. do 7. julija v Sloveniji

Po sklepu koordinacijskega odbora izseljenskih matic Jugoslavije bo v letu 1961 tradicionalno praznovanje Izseljenskega tedna v počastitev naših izseljenih bratov in sester in njihove mlade generacije v dnevih od 1. do 7. julija. Osrednje prireditve bodo 3., 4. in 5. julija v Ljudski republiki Sloveniji, in sicer v Ljubljani, Postojni in na Bledu. Gostitelj bo Slovenska izseljenska matica, z njo pa bodo sodelovale ostale izseljenske matice, ki bodo v dnevih od 1. do 7. julija tudi v svojih republikah organizirale kulturne in druge prireditve za rojake.

Osrednja proslava Izseljenskega tedna v letu 1961 sovпада na velik jugoslovanski državni praznik 4. julij — Dan borca, ki ga bodo prihodnje leto jugoslovanski narodi še prav posebno slovesno praznovali ob 20. obletnici vstaje

jugoslovanskih narodov, ki jim je po štiriletni herojski borbi prinesla svobodo, v kateri so si ustvarili pogoje za boljše, srečnejšo bodočnost.

Vse izseljenske matice bodo v času Izseljenskega tedna organizirale za rojake izlete, ki jih bodo povedli skozi razne kraje Jugoslavije; cilj pa bo Slovenija, kjer se bodo udeležili osrednjih prireditev.

Ob tej priložnosti vabimo vse naše izseljence in predstavnike izseljenskih organizacij, ki bodo prihodnje leto obiskali svoj stari kraj, da se udeležijo prireditev Izseljenskega tedna, te tradicionalne manifestacije medsebojne ljubezni, simpatij in nerazdružljivih rodoljubnih vezi, ki vežejo jugoslovanski narod z izseljenimi brati in sestrami.

*Koordinacijski odbor
Izseljenskih matic Jugoslavije*

OBIŠČITE PRIHODNJE LETO SVOJ STARI KRAJ

Rojaki, ki ste se odločili za obisk starega kraja, pridite prihodnje leto, da skupaj praznujemo srebrni jubilej Slovenske izseljenske matice — desete obletnice ustanovitve. Privedite s seboj svoje sinove in hčere, vnuke in vnukinje, da jim pokažete svojo rojstno deželo.

Prihodnje leto bodo glavne prireditve Izseljenskega tedna v Sloveniji in tako bomo v svoji sredi pozdravili tudi izseljence iz drugih jugoslovanskih republik. Torej nas bo še več, zato pa bo naša družina še bolj prijetna in vesela. Kako uspele so bile doslej vse prireditve Slovenske izseljenske matice, nam ni treba posebej naglašati, saj so o tem že veliko povedali in napisali rojaki sami, ki so nas v preteklih letih obiskali. Naglasimo lahko samo še to, da se bo ob svojem srebrnem jubileju Slovenska izseljenska matica še prav posebno potrudila, da se bodo dragi gostje pri nas res dobro imeli.

Objavljamo spored glavnih prireditev Izseljenskega tedna 1961:

2. julija: prihod izseljencev in gostov iz drugih republik. V hotelu Bellevue jih bodo pozdravili predstavniki Slovenske izseljenske matice, nato bo ob 20. uri skupna večerja. Po večerji odhod do prenočišč.

3. julija: ob 9. uri slavnostni sprejem in razgovor s predstavniki ljudske oblasti. Nato z avtobusi izlet na Ljubljanski grad in ogled Ljubljane. Obisk v muzeju NOB. Popoldne ob 15. uri sprejem pri delavskem svetu tovarne Litostroj, ogled tovarne. Ob 20. uri slavnostna akademija.

4. julija: po zajtrku odhod v Postojno, ogled slovite Postojnske jame, nato se bodo rojaki in gostje udeležili VI. tradicionalnega piknika ameriških Slovencev v starem kraju, ki bo prihodnje leto v Postojni. Piknik bo združen z bogatim kulturnim programom. Zvečer povratek v Ljubljano.

5. julija: po zajtrku odhod z avtobusi v Drago pri Begunjah in obisk grobov talcev. Nato skupni ogled Bleda, blejskega gradu, vožnja s čolni po jezeru, izlet na otok. Skupno kosilo v Ribnem pri Bledu. Popoldne odhod izletniških skupin rojakov iz drugih republik, ki vsaka zase nadaljuje svoj izlet po Jugoslaviji.

Ustanovitev odbora za zgodovino Ameriških Slovencev

Na temelju razgovorov, ki so bili ob izletu clevelandske federacije Slovenske narodne podporne jednote v Ljubljani na Slovenski izseljenski matici, je bil na posebnem sestanku v Chicagu pri SNPJ izvoljen začasni odbor za zbiranje zgodovinskega gradiva za zgodovino ameriških Slovencev. Za predsednika tega odbora je bil izvoljen Joseph L. Culkar iz Chicaga, glavni predsednik SNPJ, tajnica odbora pa je Josie Zakrajšek, predsednica Progresivnih Slovenk Amerike iz Clevelanda. Tudi na seji glavnega odbora Slovenske narodne podporne jednote, ki je bila v avgustu, je bilo govora o važnosti in nujnosti zbiranja tega gradiva.

Bilo je v februarju 1945

Bilo je v februarju 1945 — v noči pred pustom, ko nas je iz spanja zbudilo trkanje na vrata in klic:

»Pušnik, odpri!«

Ker to ni bil običajni znak, s katerim smo se dogovarjali z našimi aktivisti in partizani, ki so k nam redno zahajali, smo se hudo prestrašili.

Šel sem odpirat. Zunaj so stali trije moški. Eden je bil civilist, druga dva pa sta nosila uniformi. Civilist, neki Jože Lubas, ki smo ga dobro poznali, je začel pripovedovati, da sta spremljevalca ameriška pilota, ki sta se rešila iz gorečega obstreljenega letala. Že nekaj dni sta se skrivala po gozdovih v strahu, da ne bi prišla Nemcem v roke. V memščini, ki smo jo sicer slabo razumeli, sta nas pilota lepo prosila, da naj ju spravimo k Titovim partizanom. Rekla sta, da se zelo bojita Nemcev, ki tako mučijo ujete pilote.

Nismo vedeli, ali naj jima zaupamo? Kaj, če sta le preoblečena gestapovca in nas spet preizkušajo, kakor se je to zgodilo že dvakrat?

»Če ju ti ne vzameš in spraviš k partizanom, sta izgubljena. Dalje res ne vem, kam z njima, ker ju nihče, pri katerih smo doslej trkali, ni hotel sprejeti.«

Pilota sta v dokaz, da govorita resnico, pokazala ožgane zaščitne čevlje in rokavice. Sprejeli smo ju, čeprav smo se s tem izpostavili največji nevarnosti, če bi ju Nemci izsledili. Kako pa naj bi tudi drugače storili. Saj sta bila vendar naša človeka in naša dolžnost je bila, da jima pomoremo. Vedeli smo za zvezo s partizani in znano nam je bilo tudi to, da naši vračajo zavezniške pilote zopet nazaj.

Jože se je poslovil, pilota pa sta si oddahnila, ker ju je končno vendar nekdo vzel pod streho. Čeprav smo se bolj težko sporazumeli, ker nihče od nas ni dobro znal nemško, sta nam razlagala, kako se je zgodila mesreča... Ponesrečeno letalo je najbrž padlo onstran meje v Avstriji, ker sicer bi ju Nemci zasledovali. To je bila njuna sreča.

Pogostili smo ju in jima pripravili ležišče v izbi, kjer sta spali hčerki. Seveda vso noč nismo spali in smo izmenoma stražili.

Odločili smo se, da takoj naslednji dan obvestimo partizane, ker sta pilota želela čimprej priti na cilj. Saj so bile takrat nemške hajke pogoste. Tudi partizani so se pred Nemci umak-

Anton Pušnik s sinovoma in snaho

nili v bunkerje. Brigade pa so bile daleč od nas, zato smo se zmenili, da gre 15-letna hčerka Rozika k najbližjim, v uro in pol oddaljen Hudi kot, kjer je bila partizanska krojaška delavnica. Tam je bila tudi starejša hčerka Marica, ki je z vso družino pobegnila pred Nemci. Rozika je odšla popoldne, zvečer pa se je vrnila s partizani. To so bili Jože Ajtnik-Miloš, ki je bil tudi ekonom partizanske bolnišnice, še neki drug tovariš in hčerka Marica.

Ko sta jih pilota zagledala, sta bila vsa srečana. Obljubili so jima, da ju bodo s kurirji čimprej spravili na osvobojeno ozemlje. Te obljube sta bila nadvse vesela.

Pozno ponoči smo si ob slovesu stisnili roke. Preden sta se mlada ameriška pilota — George Wood in Alfred Airal — poslovila, sta nam v zahvalo in spomin izročila petdolarski bankovec s posvetilom in podpisi. Rekla sta, da naj ga shranimo in če vojno preživita, naj ju s tem bankovcem poiščemo. Na zemljevidu sta si tudi načrtala kraj, kjer sta bila. Obljubila sta, da bosta — če ju spet povede zračna pot nad našimi kraji — z letalom zaokrožila nad našim domom in nas s tem pozdravila.

Nato sta odšla s spremljevalci. Dolgo smo v temo prisluškovali njihovim stopinjam in želeli, da bi dosegla svoj cilj. Pozneje so nam partizani povedali, da so ju srečno spravili do našega letališča.

*

To je čisto na kratko in preprosto povedana zgodba o petdolarskem bankovcu s posvetilom in podpisi dveh ameriških letalcev — poročnika Georgea Wooda in narednika Alfreda Airala, ki sta se med vojno iz gorečega letala rešila v pohorske gozdove, kjer sta nekaj dni tavalala v večnem strahu pred Nemci, dokler ju ni pot povedla do samotne kmetije pri Antonu na Pohorju, kjer jima je zaveden pohorski kmet

Spomenik padlim partizanskim borcem na Primožu na Pohorju

Anton Pušnik nudil zavetje in preskrbel zvezo s partizani in to kljub nevarnosti, v katero je s tem izpostavil sebe, ženo in šestero otrok, od katerih je imel najmlajši komaj štiri leta.

Od takrat je minilo petnajst let in veliko se je v tem času spremenilo. Že nekaj mesecev po rešitvi obeh zavezniških letalcev smo dočakali tako težko in željno pričakovano svobodo. Svobodno so zadihale tudi pohorske hoste, v katerih je 8. januarja 1945 v junaški borbi do zadnjega moža izkervavel Pohorski bataljon in z njim tudi legendarni junak tega bataljona pohorski kmet Alfonz Šarh s svojimi tremi malimi sinovi, ki je bil Pušnikov dober prijatelj.

Pušnikovi otroci so zrastle. Dekleti sta se omožili, dva sinova oženila. Pušnik se je iz svojih gorskih samot preselil nižje. V zameno so mu ponudili kmetitijo gestapovca, ki se je izselil. Kljub temu, da je imel dela čez glavo, ni pozabil obeh pilotov. Živo ga je zanimalo, če sta preživela vojno. Odnesele je bankovec na občino, kjer so ga prefotografirali in po Rdečem križu je šla poizvedba v svet. Toda v tistih prvih letih po vojni je bilo toliko teh poizvedb. Fotografija petdolarskega bankovca je odromala nazaj. Kdo ve, kje se je izgubil dopis z naslovom poizvedovalca in tako je fotografija obležala v nekem arhivu, kjer jo je letos spomladi po naključju našel neki Ljubljčan, ki je zvedel le toliko, da je bankovec last nekega pohorskega kmeta. Poslal jo je Slovenski izseljenski matici in mi smo poizvedbo s fotografijo bankovca objavili v letošnji majski številki »Rodne grude«. Med-

tem smo prejeli obvestilo, da je v ZDA med letalci v resnici neki George Wood, ki je danes podpolkovnik. Ali je pravi?

Končno smo po nekaj mesecih zvedeli tudi za ime in naslov rešitelja obeh letalcev — Antona Pušnika, ki domuje na svoji lepi kmetiji v Primožu na Pohorju pri Vuzenici.

V začetku novembra smo ga obiskali. Lepa cesta nas je vodila po Dravski dolini mimo mogočnih movih hidrocentral, nato pa se je zajedla med pohorske griče in tekla dalje mimo samotnih kmetij in žag. Ni ga bilo lahko najti. Po novi avtomobilski cesti smo se pripeljali prav na vrh Primoža, ki se ponaša z lepo novo šolo in spomenikom padlim partizanskim borcem. Tam so nam povedali, da moramo nazaj. Res, pri tretji žagi smo zgoraj na strmem griču zagledali mogočno domačijo.

Kmalu smo si segli v roke z njim, njegovima sinovoma Tonetom in Vilijem ter mlado snaho. Ob javorovi mizi je nato stekel pomenek o obeh zavezniških letalcih, ki sta 13. februarja 1945 potrkala na vrata Pušnikove domačije, kakor smo zgoraj zapisali.

Da, huda leta so bila to. Očetu Pušniku se je pomračil pogled ob spominih. Kolikokrat je manj kot za las manjkalo, da Nemci niso odkrili terence, ki so prenočevali pri njih. Enkrat je spečega žena prav v zadnjem trenutku pokrila s slamnjačo. Še huje je bilo, ker so bili sosedi nezanestljivi. Pa vendar so izvozili. Pod Pušnikovo streho so bili partizanski borci in terenci vedno gostoljubno sprejeti. Koliko jih je bilo včasih. Najprej borci pohorskega bataljona, nato Tomšičeve brigade, pa Šlandrove, Šercerjeve... Enkrat so prišle kar vse tri skupaj... Potem pa spet Nemci s svojimi nenadnimi preiskavami, zasliševanji... Še po vojni je bila žena, ki mu je letos spomladi umrla — vsa živčna od tega.

Tako so vsi želeli, da bi mlada ameriška letalca srečno prišla na osvobodeno ozemlje in se rešila. Nekaj tednov po tem, ko so na njivi sadili krompir, je nad njimi zaokrožilo ameriško letalo. Vsi so imeli takrat solzne oči. Kdo ve, ali sta bila to onadva, ki sta ju prišla mimogrede pozdravit?

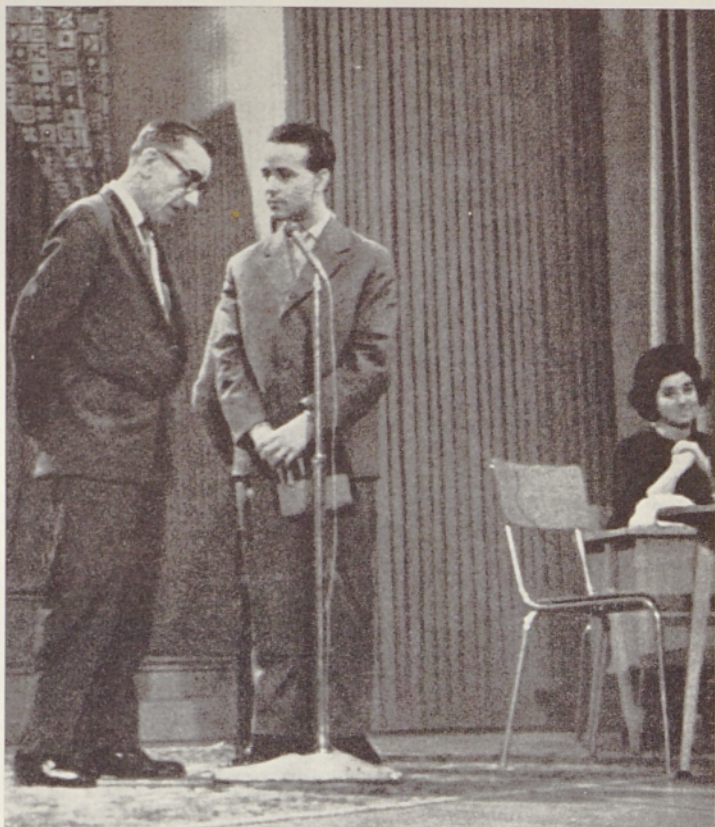
Pokazal nam je bankovec, ki ga skrbno hrani, nato pa zunaj v daljavi gorski vrh, pokrit s snežnimi zaplatami, kjer je bila takrat njegova domačija.

Ko smo se poslovili, nam je neštetokrat naročal:

»Če še živita oba pilota in boste kako prišli z njimi v stik, jima izročite v imenu vse Pušnikove družine najlepše pozdrave!«

Iz srca želimo, da bi se ta njegova želja uresničila...

Ina Slokan

Rojak John Kavčič iz Clevelanda je na letošnjem obisku v domovini veliko potoval in snemal lepote domovine, ki jih bo prikazoval v ZDA, kakor je nam prikazal številne filme s svojih potovanj po ZDA. Na Gorenjskem se je srečal tudi s svojo bodočo žiljenjsko družico Tončko, ki je prava Gorenjka, doma iz Tržiča. Na sliki desno: rojak Kavčič se je odzval tudi vabilu Radia televizije Ljubljana in nastopil v televiziji, kjer je zanimivo pripovedoval o kulturnem žiljenju naših rojakov v ZDA.

V našem društvu smo letos vidno poprijeli

Čeprav živim že trideset let v tujini, se mi je šele letos nudila priložnost, da sem z družino obiskal rojstno domovino. Morda bi še tokrat ne prišel, če ne bi imeli tukaj slovenskega društva, kjer sem se srečal s člani, ki so že večkrat obiskali lepo domovino in so vedeli toliko povedati o njenih čudovitih lepotah, da sem si iz teh opisov ustvaril eno najlepših podob, ki pa je bila ena najskromnejših v primeru z lepotami, ki sem jih videl in doživel na ljubih domačih tleh. Žal mi je obisk prehitro potekel. Pa nič ne de, saj če bomo še živi, se bomo spet videli.

Pa naj vam malo povem o našem društvu, v katerem smo letos vidno poprijeli in smo nemalo veseli, da tako napredujemo. Uspehov smo veseli tembolj, ker nas je malo. Zavedamo pa se, da je v slogi moč, kar nam je pokazala tudi praksa.

V šestih mesecih smo imeli dva družabna večera, na katerih smo nastopili z dvema veseligrama in našo lepo slovensko pesmijo. Na prvi

prireditvi smo uprizorili »Dva gluha« in ker smo imeli res lep uspeh, smo se ojunčili še za večje delo. Dne 25. septembra smo namreč priredili spet družabni večer in bili pri tem res veselo presenečeni, ker smo v svoji sredi pozdravili tudi naše slovenske rojake iz tistih krajev Belgije, s katerimi se prej sploh nismo poznali.

Zdaj smo uprizorili veseloigro v treh dejanjih »Kam iz zadreg«, ki smo jo dobili iz domovine. Uspeh je bil zavidanja vreden. To igro si je ogledalo okrog 200 rojakov. Bili smo tudi povabljeni na gostovanja. Imeli smo se zares prijetno, seveda smo si tudi kapljico kar pošteno privoščili.

Poln veselja, da vam lahko sporočam o uspehih našega slovenskega društva »Slavček«, vas v imenu tega društva prisrčno pozdravljam, še posebej pa iskrene pozdrave od mene in moje družine

Stanko Novak,
Waterschei, Limburg, Belgija

Iz uspelega delovanja društva »Slavček« Waterschei, Belgija. Od zgoraj navzdol: Prizor iz komedije »Kam iz zadreg«. Igralska skupina »Slavček«, v sredi režiser. Moški pevski zbor, ki ga vodi Stanko Novak. Mešani pevski zbor, ki ga vodi Lojzka Novak-Dime

Lepi spomini z Jezerskega

Zelo vesel in srečen sem bil letos 25. avgusta, ko sem s svojim 14-letnim sinom in Francem Ogrizkom, ki sem ga spoznal, ko je z Avseniki gostoval v Franciji ter z njegovim sinkom in hčerko obiskal Jezersko nad Kranjem, nato pa smo se povzpeli do Češke kočice. Od začetka smo kar hitro ubirali pot, potem ko je postala ta bolj strma, pa smo se morali večkrat odpočiti — ravnanje so se morali po meni: ali bom s svojo nadduho in silikozo zmogel do višine 1545 m, kjer je kočica.

Bila je lepa pot skozi smrekov gozd, kjer smo s polnimi pljuči vdihavali planinski zrak, kar mi je prav gotovo dosti pomagalo pri kar naporni gorski poti. Srečali smo gozdarske delavce in menili po prisrčnem pozdravu, da imajo v tem čistem gorskem zraku pač dolgo življenje pred seboj. Pritrdili so nam in eden je pripomnil, da gozdni delavec umre šele takrat, ko ga podere drevo.

Kmalu se je gozd zredčil. Od daleč smo zagledali Češko kočico — naš cilj, ki pa je bila še vedno pol ure oddaljena. Pot se je zožila v strmo gorsko stezo. Toda naš vodnik — France Ogrizek je izkušen gornik. Opozoril nas je, naj dobro pazimo na stopinje in nas varno vodi. Videli smo vedno več redkih planinskih cvetic, med temi tudi planik, ki so vse zaščitene.

Končno smo prispeli do Češke kočice, ki ima to ime od tedaj, ko so češki alpinisti na tem

Rojak Anton Skruba s sinom Karljem in prijatelji na izletu pri Češki kočici

kraju leta 1870 prvi postavili kočico. Kočica je dobro oskrbovana in smo si temeljito »privezali« dušo. Oskrbnik dobro skrbi za svoje goste. Kočica ima vodovod in 30 postelj za izletnike.

Po okrepčilu smo se pred kočico naužili prelepega razgleda in sonca. Bilo je res toplo, 30 stopinj, čeprav smo stali na snegu. Nad kočico so lepa smučišča za smučarje.

Dobre volje smo se vrnili z lepega izleta. Med potjo smo nabrali še nekaj gob in se tako oskrbeli kar mimogrede še z izvrstno večerjo. Če boste z avtom potovali v Jugoslavijo, vam ne bo žal, če se odločite za pot preko Beljaka in Železne Kaple (Avstrija) na Jezersko in od tod v Ljubljano.

Anton Skruba, Merlebach, Francija

Po tridesetih letih sem bil doma

Sicer vem, da dobite na stotine takšnih pisem, kakršno je moje, a vseeno vam pišem o vtisih, ki sva jih z ženo odnesla s seboj, ko sva po dolgih 30 letih spet videla rodno grudo.

Rojak Franc Kastelic pred spomenikom padlih partizanskih borcev v Veliki Loki, kamor je položil venec v imenu slovenskih izseljencev iz Severne Francije

Koliko trdega dela in znoja so v teh dolgih letih vsesali vase francoski rudniki, da sem končno prislužil penzijo in se osvobodil more, ki spremlja vsakega rudarja sleherni dan, ko se poslavljala od družine, kakor da gre v vojno.

Veselo presenečenje sva doživela na domačih tleh, na tleh prerojene domovine, ki je bila pred 15 leti skoraj kup razvalin, danes pa vsa prenovljena, vsa nova. In v še večje zadoščenje ti je, ko veš, da je vse to ljudstvo ustvarilo samo s svojimi rokami. Velik del Slovenije sva z ženo prepotovala in kamor sva prišla, vse novo, lepo, čisto, veselo. Še posebej nama je bil všeč tovariški odnos med ljudmi — med delavci in nadrejenimi v tovarnah in drugod.

Vrnila sva se srečna in ponosna na svojo napredno, lepo rojstno deželo.

*Franc Kastelic in žena
Sallaumines, Pas de Calais, Francija*

P O D O M A Č I D E Ž E L I

— V Beltincih v Prekmurju nameravajo zgraditi steklaro, ki bo zaposlila 250 delavcev. Za delavce grade tudi stanovanjski blok.

— Kmetovalcem Sežane je uspelo vzgojiti kavo. To je prvi primer v Jugoslaviji. Čeprav je prvi pridelek kave skromen, komaj četrt kilograma, vendar bodo kmetovalci s poskusi nadaljevali in upajo, da bodo v doglednem času vzgojili tako kavo, ki bo primerna za naše podnebje.

— Nad planinsko kočo na Krvavcu v Kamniških Alpah je bil zgrajen nov televizijski oddajnik, ki ga oskrbujejo trije tehniki. Pred oddajno stavbo je 50 metrov visok antenski stolp, ki so ga pripeljali razstavljenega na dele s helikopterjem. Iz doline so morali pripeljati tisoč petdeset ton materiala. Gradnja postaje je veljala petinosemdeset milijonov dinarjev in oprema prav toliko.

— V spomin padlim borcem NOV viške občine v Ljubljani je občina s sredstvi, ki jih je prispeval občinski ljudski odbor in podjetja v občini, zgradil moderen zdravstveni dom, ki bo v kratkem odprt.

— V Suhi krajini je bil letošnji pridelek grozdja za dve tretjini manjši kakor v normalni vinski letini. Mnogo sodov bo ostalo praznih.

— Ustanovljen je bil Inštitut za zgodovino delavskega gibanja narodov Jugoslavije. Sedež bo imel v Beogradu. Poglavitne naloge inštituta so, da zbira in hrani gradivo o zgodovini delavskega gibanja v naši državi. To gradivo ureja, izdaja v uporabo in objavlja in da s tega področja izdaja znanstvena dela.

— Mestna hranilnica ljubljanska skuša pritegniti čim več otrok k varčevanju. Vseh otrok-varčevalcev je v Ljubljani 29.425, ki imajo vložnih v Mestni hranilnici 203 milijone dinarjev.

— Tudi Grosuplje na Dolenjskem je v zadnjih letih zelo spremenilo svojo zunanjo podobo. Poleg drugih novih hiš se visoko nad druge strehe dviga nova šestnadstropna stanovanjska stolpnica, ki jo gradi Dolenjsko gradbeno podjetje. Elektrostrojno podjetje se je vselilo v svoj osemstanovanjski blok. Začeli so z gradnjo nove železniške postaje, pri Taborski jami so pa zgradili restavracijo. Graditi so začeli upravno poslopje za banko in prostore zavoda za socialno zavarovanje, v kratkem pa bodo začeli z gradnjo bencinske črpalke. Novo železniško postajo so začeli graditi tudi v Dobrempolju.

— Podjetje Splošna plovba iz Pirana in Jugoslovanska oceanška plovitva iz Kotora sta odprli novo progo »okrog sveta«. Kot prva je krenila na to pot nova domača motorna ladja »Trbovlje«. V kratkem ji bodo sledile še druge. Za pot okrog sveta bodo potrebovale pet in pol meseca.

— V Gabrovki pri Litiji imajo predelovalnico sadja, ki pošilja sadne sokove po vsej Sloveniji.

Zima v naših gorah — Haloze pozimi

— V Trbovljah bodo zgradili pri bolnišnici nov oddelek za ženske bolezni.

— Tudi največji grad na Dolenjskem Hmeljnik bodo deloma obnovili ter v bližini uredili gostišče. Z obnovitvenimi deli so že začeli. Zdaj obnavljajo stolpe na spodnjem dvorišču, zidove bodo pa zaščitili.

— Mogočni stari kostanji na Celovski cesti v Ljubljani so se morali umakniti. Podrli so jih, ker cesto razširjajo zaradi vedno večjega prometa z motornimi vozili.

— Državni sekretariat ZDA za zunanjo trgovino je sporočil, da je Jugoslavija zasedla mesto Danske kot glavnega izvoznika pohištva v ZDA. V prvi polovici letošnjega leta je uvoz pohištva iz Jugoslavije v ZDA dosegel 2,3 milijona dolarjev.

— Zdravstveno postajo so uredili v Semiču v preurejenih prostorih bivšega gostišča Drganc. Uporablja jo okrog pet tisoč prebivalcev Semiča in okoliških naselij.

— Pred leti je ljubljanska Tobačna tovarna zasadila pod Golico na Gorenjskem tobak. S tem se je 50 različnim gorskim rastlinam, ki uspevajo pod Golico, pridružil še tobak, ki mu gorska klima kar prija, zato bodo tobačna polja povečali.

— V Pomurju bodo prihodnje leto začeli pripravljati načrte za gradnjo elektrarne na Muri.

— Zaradi neprestanega deževja se je jesenska setev v Sloveniji zakasnila za dva tedna.

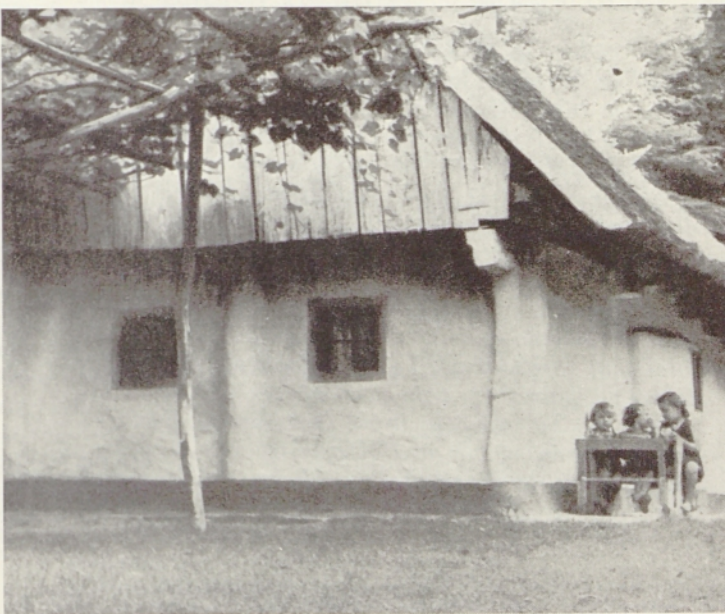
— Na progi od Jadrana do Severne Amerike vozijo zdaj tri naše moderne ladje mesečno. Vozna karta do New Yorka velja od 80 do 120 tisoč dinarjev.

— Na Dan republike je vas Bukovica v Pomurju dobila elektriko. Ta dogodek so vaščani proslavili s kulturno prireditvijo.

Jeruzalem pri Ormožu, zibelka svetopisnane Jeruzalemčana

V starem domeku pri babici. Lovrekova hiša v Vidmu pri Haložah

Gornja Radgona

Pokojni Franc Umek s soprogo Karolino

Ob grobu zavednega rojaka

Za vedno se je poslovil od nas rojak Franc Umek iz Eysdena v Belgiji, star komaj 65 let. Doma je bil iz Gaberja pri Boštajnu na Dolenjskem. Bolehal je sicer že dolga leta, kljub temu pa je ohranil vedrino. Bil je ljubezniv družabnik in Slovenci smo ga radi obiskovali. Vedno smo bili gostoljubno postreženi z domačo kapljico, jabolčnikom, ki sta ga z ženo doma naredila.

Bil je zvesti sin rodne zemljice, ki jo je rad obiskoval. Tudi letos je rekel ženi Karolini, čeprav že močno bolan, da bi rad še zadnjikrat videl svoj rojstni kraj. Tega ni dočakal. 15. avgusta so ga položili v tujo zemljo.

Naj mu bo lahka in topla tuja zemlja, kjer je živel, delal in se mu je življenje izteklo. Njegovi ženi, ki mu je bila zvesta, ljubeča družica, pa naše globoko sožalje.

Anton Kovše, Eysden, Belgija

Obletnice slovenskih društev v ZDA

Letos v juliju je proslavljalo na farmi clevelandske federacije društev SNPJ 50-letnico ustanovitve društvo št. 129 SNPJ »Lipa« iz Clevelanda. — 6. in 7. avgusta je bila proslava 50-letnice društva št. 138 »Pioneer« v Strabanu, Pa. Proslave so se udeležili tudi gosti iz Girarda, Youngstowna, Detroita in Clevelanda. Nastopil je tudi domači mladinski krožek pod vodstvom Frances Petre. — 7. avgusta je bila proslava 50-letnice društva št. 142 »Mir« iz Clevelanda. Na proslavi so dali priznanje petim članom, ki so že 50 let člani društva. Glavni govornik je bil Carl Samanich. — 21. avgusta je praznovalo 50-letnico društvo »Združeni bratje« št. 26 SNPJ v Clevelandu. Društvo je sestavljeno iz društva »Lev Tolstoj« št. 26, ustanovljenega leta 1909 v okviru Slovenske svobodomiselné podporne zveze in društva št. 94 »Primorska Soča«, tudi SSPZ, ustanovljenega leta 1912. Leta 1925 sta se društvi združili in sta si naredili ime »Združeni bratje«. Po združitveni konferenci leta 1941 se je društvo pridružilo SNPJ. — 28. avgusta je imelo društvo št. 146 SNPJ v Uniontownu svojo 50-letnico. Proslava s kulturnim sporedom je bila v parku Shady Grove. — 24. septembra je proslavljalo 50-letnico ustanovitve društvo št. 121 SNPJ v Detroitu, Mich. V društvu je devet članov, ki so člani SNPJ že več kakor 50 let. Glavni govornik na proslavi je bil predsednik SNPJ Joseph L. Culkar. — 9. oktobra pa je proslavljalo 50-letnico svojega obstoja društvo SNPJ št. 137 »Napredne Slovenke« v Clevelandu.

Co. K.

Kaj delajo naši na tujem

Iz Nemčije

SMRTNA NESREČA

V Merbecku v Nemčiji je avto do smrti povozil 39-letnega slovenskega rudarja Jožeta Čretnika. Pokopan je bil v Repelenu. Težko prizadeti družini naše sožalje!

Iz Francije

KORENINE USIHAJO

V Creutzwaldu je umrl 80-letni Alojzij Košir, oče številne družine. Žena mu je umrla pred štirimi leti. Imela sta 11 otrok, od katerih jih živi še sedem. Seveda so vsi odrasli. Alojzij Košir je bil zelo znan med rojaki zlasti po svojih pletarskih izdelkih, ki jih je lepo izdeloval.

Iz ZDA

DESETLETNICA SLOVENSKE RADIJSKE URE V CHICAGU

Slovenski radijski klub v Chicagu je imel 6. novembra proslavo 10-letnice delovanja slovenske radijske ure v tem mestu. Ta radijski spored je vsako soboto od 3.30 do 4.40 popoldne preko postaje WHFC. Članarina radijskega kluba, ki organizira to oddajo in je tudi pridelil to proslavo, znaša 2 dolarja na leto.

ŠTIPENDIJSKI SKLAD SNPJ

Kakor smo že poročali, je SNPJ ustanovila štipendijski sklad za študij svojih članov na visokih šolah in je vanj vložila 5.000 dolarjev. Zdaj pa se v sklad stekajo še druga sredstva. Tako je dala cleveland-

ska federacija SNPJ 100 dolarjev, potovalna agencija Avgust Kollander iz Clevelanda 250 dolarjev, zakonca Klančnikova iz Glenviewa, Ill., 100 dolarjev, posamezniki pa 21 dolarjev.

NOV PEVSKI ZBOR V NEW YORKU

V New Yorku so ustanovili nov slovenski pevski zbor, ki je pričel z vajami v juniju, jih preko poletja prekinil, zdaj pa jih je obnovil 15. septembra. Zbor bo mešan in ga vadi slovenski glasbenik Jetty Koprivšek. Čestitamo!

TUDI ABZ BO NAGRADILA AGITATORJE S POTOVANJEM V DOMOVINO

Ameriška bratska zveza s sedežem v Elyju, Minn. je razpisala tako imenovano izletniško kampanjo (akcijo) za pridobivanje novih članov in zavarovalnin. Za najboljših

pet pridobivateljev novih članov in zavarovalnin je razpisanih pet nagrad v obliki plačane vožnje v Jugoslavijo in nazaj. Poleg tega dobijo zmagovalci še dodatno denarno nagrado v višini 250 do 50 dolarjev na zmagovalca.

KONCERT V FONTANI

Slovensko pevsko društvo v Fontani, Calif. je imelo 23. oktobra v tamošnjem Slovenskem domu svoj jesenski koncert. Pri sporedu je sodelovalo tudi hrvaško pevsko društvo »Slavuj« iz Los Angelesa, ki je star in uvežban pevski zbor; dalje Larry Jones z akordeonom ter Frances Plase in Lorette Videgar, ki sta zapeli nekaj samospevov.

PRIPREDAITEV PROGRESIVNIH SLOVENK V CHICAGU

Dne 16. oktobra je bila v Chicagu proslava 13-letnice ustanovitve tamošnjega krožka št. 9 Progresivnih Slovenk. Sodelovali so s petjem Anna Jane Kolar, moški zbor »Prešeren« in prikazali so tudi varietejske točke. V drugem delu sporeda so odigrali enodejanko »Pozabljenost« v režiji Franka Zaitza.

50. OBLETNICA »NAPREDNIH SLOVENK«

Dne 9. oktobra je imelo društvo št. 137 SNPJ »Napredne Slovenke« ob svoji 50-letnici slavnostni banket s kulturnim sporedom v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu na St. Clair Ave. Glavni govornik je bil predsednik SNPJ Joseph L. Culkar. Pri kulturnem sporedu so sodelovali tercet »Zarja«, kvartet »Glasbene matice« in pa mladinski pevski zbor mladinskega krožka št. 2 SNPJ v Clevelandu pod vodstvom Toneta Sublja. Slavje je bilo eno najlepših proslav 50. obletnice društva SNPJ.

ZLATE POROKE

V septembru so slavili 50-letnico poroke v Detroitu, Mich. mr. in mrs. Peter Venceslav. Imata 5 sinov in 3 hčere ter 17 vnukov. Oba sta člana društva št. 144 ABZ »Triglava«; v Clevelandu Joe in Laura Zrimec. Imata sina in hčer; v Seattleu Gregor in Mary Janachek. Oba sta doma iz vasi Otok pri Podzemlju v Beli krajini. Imata dve hčeri. 7. oktobra je Mary praznovala 50-letnico, kar je članica SNPJ. — 16. oktobra sta v Euclidu pri Clevelandu proslavljala

zlato poroko Joseph in Mary Golob. Vsem slavljencem čestitamo in jim želimo še mnogo zdravja.

KONCERT TENORISTA EDWARDA KENICKA V CLEVELANDU

Pod okriljem društva Slovenske dobrodelne zveze št. 10 »Mir« je bil 16. oktobra v Slovenskem narodnem domu v Newburghu pri Clevelandu samostojen solističen koncert tenorista Edwarda F. Kenicka, ki redno nastopa kot solist v operah clevelandске Glasbene matice. Kenick je pel predvsem slovenske pesmi. Po koncertu je bila domača zabava, pri kateri je igral slovenski orkester Ludvika Horvata.

Iz Argentine

20-LETNICA »EDINOSTI« V CORDOBI

Slovensko delavsko podporno društvo »Edinost« v Cordobi je proslavilo dne 4. septembra 20-letnico društva z asadom (piknikom na argentinski način). Proslave se je udeležil tudi zastopnik jugoslovanskega veleposlaništva v Buenos Airesu.

Rojaki nam pišeja

ZAKAJ SE NE BI SE MLADI SLOVENSKI POTOMCI UČILI SLOVENSKO

Velbert, Nemčija

»Rodno grudo« zelo rad čitam, ker je edini časopis, ki ga prejeman iz domovine. Z zanimanjem čitam, kako kulturnoprosvetna društva slovenskih izseljencev v ZDA, Franciji, Holandiji in drugod napredujejo. Tudi Slovenci v Porurju bi radi prirejali razne prireditve, igre, koncerte in podobno. Radi bi imeli svoje središče, kjer bi se shajali, govorili materin jezik in čitali slovenske knjige. Žal pa ni človeka, ki bi kaj takega lahko organiziral. To bi moral biti starejši izseljenec, ki bi znal pritegniti tudi mlajše. Zakaj se ne bi še mladi slovenski potomci učili slovensko, spoznavali običaje svojih staršev ter delo in življenje v novi Jugoslaviji.

Anton Gričar

DOMOVINA JE VEDNO LE ENA

Dunaj, Avstrija

Verjemite mi, če človek živi v inozemstvu, srce bi je, kot bi bilo ranjeno. Koliko solza pretočim ob poslušanju naših lepih pesmi in poročil po radiu. Čeprav kot otrok nisem slišala tople besede, je domovina vedno le ena. Mnogo ljudi odhaja v Jugoslavijo na dopust, več jih je odšlo tudi nato, ko sem jim opisovala, kako je tam. Mnogo uspehov vam želim še v bodoče. Vaša zvesta rojakinja

Silba Sladič

VEČ SLOVENCEV JE HOTELO IMETI VAS NASLOV

Port Kembla, Avstralija

Prejel sem težko pričakovano »Rodno grudo«, vaš bogati koledar in nekaj najmilejšega, kar nama je z ženo orosilo oči, album slik naše prelepe zemlje. Poslal

sem vam naročnino in pri-spevek za tiskovni sklad. Tu je veliko Slovencev in ko sem jim pokazal, kaj sem prejel, so me številni prosili, naj jim dam vaš naslov. Tudi oni bi radi postali vaši naročniki. Tako sem vam pridobil nekaj novih naročnikov in upam, da jih bom še več. Iskreno sem bil vesel slike Litije, ki je v koledarju. V njej sem preživel dolga leta in moje misli so še vedno tam in venomer želim, da bi se vrnil v prelepo rodno Litijo.

Zoonko Groznik

TUDI V AVSTRALIJO BI RAD PREJEMAL »RODNO GRUDO«

Melbourne, Avstralija

Sem vaš naročnik in ste mi »Rodno grudo« pošiljali v Nemčijo. Ždaj pa sem se preselil v daljno Avstralijo in bi vašo lepo revijo rad prejemal tudi semkaj, zato

prosim, da spremenite naslov. Zelo težko pričakujem vsake nove številke in z veseljem prebiram in pregledujem vesti iz rojstne domovine. Mnogo vas pozdravljam z željo, da izpolnite moje željo.

Louis Bruce

TAKO RAD TE PREBIRAM, »RODNA GRUDA«

Waterschei, Belgija

Oprostite, prosim, ker nisem na tekočem z naročnino. Že leta 1957 sem se ponesrečil v rudniku, pa sem se zdaj moral podvreči že deseti operaciji. Upam, da je to bila zadnja, da po dolgem času spet pojdem na delo in da bom lahko začel spet redno plačevati vašo revijo. Tako rad te prebiram, draga »Rodna gruda«, tako rad gledam slike domačih krajev, zlasti v dnevih, ko sem na kliniki. Danes prilagam sto belgijskih frankov, kar je več, naj bo listu v pomoč. Prosim, začnite pošiljati »Rodno grudo« tudi moji materi v Podgorici pri Ptuj.

Mirko Marin

OBVESTILO

Naročnike »Rodne grude« v ZDA in Kanadi obveščamo, da imajo na ovitku te številke ob naslovu napisan datum, do kdaj imajo plačano naročnino. Zabeleženo je stanje z dnem 15. decembra letos. — Letna naročnina za Ameriko je 4 dol.

Naročnikom iz evropskih dežel ne pišemo teh datumov, ker po večini plačujejo naročnino preko poverjenikov. Prosimo pa vse, da po možnosti plačujejo naročnino sproti za tekoče leto.

V zalogi imamo še »Slovenski izseljenski koledar 1961«. To lepo in zanimivo knjigo vsem toplo priporočamo! Naročila pošljite takoj Slovenski izseljenski matici: Ljubljana, Cankarjeva 1/II.

VAS LEPO POZDRAVLJAJO
NASI NAROČNIKI

Pittsburgh 1, Pa. ZDA

Za leto 1961 naročam za sedaj 75 vaših koledarjev. Naročil bi jih več, pa ne vem, kako bo s hojo, ker me revmatizem zelo muči. Pošiljam vam nekaj naročnin »Rodne grude« in vam sporočam, da revijo vsi radi prebirajo, se vam zahvaljujejo za vaš trud in vas lepo pozdravljajo. Rojaka John Fabec in soproga sta mi še posebej naročila pozdrave za vas. Onadva imata lepo posestvo v Veroni, Pa. Imata tudi salon »Fabec Cafec«. Našim naročnikom in drugim priporočam, da se zglasijo pri njem, kadar hodijo po Buttler St., saj bodo lepo in dobro postreženi.

Philip Progar

VSAK MESEC PRIDE K MENI
KOSČEK DOMOVINE

Cleveland 5, Ohio, ZDA

Pošiljam vam naročnino za »Rodno grudo«. Zelo rada jo imam; vsak mesec, ko prejmem novo številko, se mi zdi, da pride k meni košček domovine. Lepo pozdravljeni!

Jennie Gaser

POGRESAVA SLOVENSČINO

Kingsbury, Vic., Avstralija

V daljni deželi se imava z ženo kar dobro, vendar pogrešava nekaj, kar nam nihče ne more nadomestiti, to je naš dragi materin jezik — slovenščino. Zrasla sva v novem času in ljubezen do domovine ter slovenske kulture se nama je

tako globoko vcepila v srce, da bi vedno rada ostala v stiku z domovino. Zato prosiva, poskrbite, da bi redno prejemale slovenski časopis.

Vinko Celestina

MOJA NAJLJUBŠA PRIJATELJICA »RODNA GRUDA«

Farciennes, Belgija

Pošiljam vam sto belgijskih frankov za naročnino »Rodne grude«. Oprostite, ker nisem že prej poslala in prav lepa hvala za zupanje, saj mi kljub temu, da sem bila vaš dolžnik, niste ustavili pošiljanje »Rodne grude«, ki je moja najljubša prijateljica. Slovenski pozdrav vsem v domovini in na tujem. Vaša zvesta

Justi Stumpf-el-Janežič

NE MOREM POZABITI,
KAKO LEPO JE V DOMOVINI

Sedlice u Blatne, ČSSR

Tako težko čakam vsako številko »Rodne grude«, da vsaj v duhu potujem po lepih krajih domače zemlje. Upam, da drugo leto pridem na obisk v ljubljeno domovino. Sem ena tistih, ki so morali v tujino za kruhom. Doma sem iz Kranja. V letu 1956 sem bila na obisku, pa ne morem in ne morem pozabiti, kako lepo je doma. Srčne pozdrave!

Marija Reharova

CE BI IZSLI DVE ŠTEVILKI
»RODNE GRUDE« MESEČNO

Les Miles, B. du R., Francija

Lepo se vam zahvaljujem za redno, pošteno pošiljanje

nje vaše priljubljene revije. Tudi koledar vedno v redu in z veseljem prejmem. Še lepše bi bilo, če bi mesečno izhajali po 2 številki »Rodne grude«. Nam v tujini bi bilo še lažje pri srcu, ko bi imeli še več za čitati in bi zvedeli še več novic iz domovine. Pošiljam vam naročnino za revijo in za Slovenski izseljenski koledar 1961.

Anton Zagar

NA SVIDENJE
Z NOVO ŠTEVILKO
PRILJUBLJENE REVIJE

Sydney, Australia

Najlepša hvala za poslano številko »Rodne grude«. Naročnino pošljem v kratkem; naročam tudi vaš koledar za leto 1961. Pošljite mi, prosim, tudi letošnjega, če ga še imate. Pri drugih rojakih sem videl, kako je lep. Pristrčne pozdrave in na veselo svidenje z novo številko priljubljene »Rodne grude«.

Martin Berkopec

ZA POMOC »RODNI GRUDI«

Latrobe, Pa., ZDA

Dragi prijatelji, pošiljam vam enoletno naročnino za »Rodno grudo in za koledar 1961; to je deset dolarjev, kar je več, naj bo za pomoč »Rodni grudi«. Prav vesela sem bila, ko sem prejela sedmo in osmo številko, v kateri je bilo tako lepo opisano o letošnjih obiskovalcih rojstne domovine. Še posebno sem bila vesela slike moje rojstne vasi Gabrije pri Vipavi. Lepe pozdrave vsem, Vaša prijateljica

Josephine Klapchar

PRIJATELJ MI JE POKAZAL
VASO LEPO REVIJO

Canberra, A. C. T., Australia

Pred kratkim mi je prijatelj pokazal revijo, ki jo izdajate za slovenske izseljence. Vsebinsko in slikovno mi je zelo všeč. Ker nimam nobenega slovenskega lista, sem se takoj odločil, da se naročim na »Rodno grudo« in »Slovenski izseljenski koledar«. Tako bom redno prejel glas iz naše prelepe domovine Slovenije oziroma Jugoslavije. Želel bi naročiti še kakšne druge slovenske knjige. Hvaležna

vam bom za tozadebni odgovor. Tople pozdrave iz daljne dežele!

Viljem Ciuha

ZAGORSKA DOLINA S SVOJIM
KRASNIM DELAVSKIM DOMOM,
ME JE PRESENETILA

Donai, Francija

Moje misli in veselo srce mi ne da, da ne bi napisala nekaj vrstic iz mojih počitnic v prelepi, prijazni rojstni domovini. Spomin se nenehno vrača na prijetne ure v rojstnem kraju, v Mariboru, na Pohorju, v Ljubljani, na Bledu, Vršiču, v Kopru, Rogaški Slatini, Trški gori in drugod. Najbolj me je presenetila moja rodna Zagorska dolina s svojim krasnim Delavskim domom, kjer sem bila navzoča pri prav lepi kulturni prireditvi. Posebno prijazno so me sprejeli v hotelu Kum in nikdar ne bom pozabila vesele godbe in dobrih pevecov. Fantje in možje, čestitam vam, srčno vas pozdravljam in želim, da bi še v bodoče delali čast Zagorski dolini in prijaznemu tovarišu županu. Na veselo svidenje drugo leto!

Apolonija Znidaršič

POVRATNIKI LEPO PIŠEJO
IZ DOMOVINE

Carrolton, Ohio, ZDA

Pošiljam nadaljnjo naročnino za »Rodno grudo« in koledar 1961. Revijo redno prejemam in to z velikim veseljem, saj je v njej mnogo zanimivega. Ponosna sem, da moja rojstna domovina tako lepo napreduje. Povratniki lepo pišejo iz domovine. Mi pa smo srečni, da vsaj beremo lahko, ko že nimamo priložnosti, da bi sami prišli na obisk. Pozdrav vsem v uredništvu in vsem čitateljem »Rodne grude«.

Mary Cek

ZA NAPREDEK
»RODNE GRUDE«

Willard, Wisc., ZDA

Oprostite, ker sem malo zakasnila s plačilom »Rodne grude«. Zelo rada jo berem, tudi mojega moža zelo zanima in jo vsak mesec težko pričakujeva. Pošiljam vam pet dolarjev, kar je več, naj bo za napredek »Rodne grude«. Prav lepe pozdrave!

Louis Champa

KRESNA NOČ

Ilustriral Stane Kumar

»Glej, res si ti,« je spregovoril starec. »Kaj bi te ne poznal! Le verjeti nisem mogel. Kaj pa delaš tod?«

»S planine sem prišel. Kolo sira sem prinesel za grofa.«

»V Tolmin pojdeš?«

»Eh kaj! Pri Tinacu ga oddam.«

»Tako, tako? Pa ga nesi k Tinacu.«

»Tisto pa ne!« se je zasmejal Jure. »Tu ga bom pustil in vi mu boste povedali, kje naj ga išče. Nočem, da bi že danes obračunala za tisto, zaradi česar me je izbežal s planine.«

»Lepo nisi storil, kar si storil,« je starec zmaheval z glavo. »Dekle si odvedel, nato si se še oženil.«

»Še Turki se ženijo, pravijo, ki še naše vere niso.«

»Kaj boš o Turkih!« je mož zamahnil z roko. »Če bi vsi tako delali kot ti, kam bi prišli? Grof živi po svoje, kmet po svoje, bajtar naj živi po bajtarsko, pastir po pastirsko.«

Jure je molčal. Podil je muhe, ki so mu sedale na potni obraz in na roke.

»Ali sem bil mar jaz oženjen?« je nadaljeval starec. »Nisem bil, čeprav me je mikalo v zakon. Nekoč sem se hotel spečati z neko deklino, a so naju izvohali. Tako so me pretepli, da se mi še danes poznajo brazgotine. Dekle pa so slekli do nagega in jo potlačili v korito mrzle vode. Menda je nato od sramu umrla.«

»Ubil bi jih bil,« je rekel Jure ogorčeno.

»Kakšne besede so to! Tiho sem bil. Nikoli več me ni obšla želja po ženitvi. Eh, vidiš, ti si se uprl...«

Jure se je dvignil. Pogledal je kvišku. Visoko nad gozdovi je visela planina, nad katero se je bočilo skalnato čelo.

»Tu je sir,« je dejal. »Iti moram.«

»Že? Pa bi le stopil v vas,« mu je prigovarjal starec. »Glej, skoraj bi bil pozabil. Sinoči je umrl Martin — ali ga ne boš pokropil?«

»Martin?«

Novica je Jureta globoko zadela. Martin je umrl? Ni mu bil oče, vendar mu je dolžan velike hvaležnosti. Tiha žalost mu je napolnila srce.

Pomislil je, nato se je splazil do roba njiv, preplezal plot, hodil upognjen skozi sadovnjake, preskočil klanec in se previdno oziral na vse strani. Na vasi ni bilo nikogar. Ljudje so sedeli pri kosilu ali so počivali v senci. Prišel je do Martinove bajte in se prihuljeno povlekel okoli vogla.

Ustavil se je ob steni in pogledal skozi okno; ni si upal v izbo.

Na klopi je ležal mrlič, ki je bil pogrnen s hodnično rjuho. Na robu mize je stala brlvka in se kadila. V prstenem lončku je sameval šopek svežih cvetic. Iz mraka ob peči se je odražala bela krsta.

»Da, res, to je Martin,« je pomislil in se plašno ozrl. »To je on — Bog mu povrni za vse in se mu usmili za dušo!« mu je prišlo iz globočine srca.

Pokrižal se je, ustnice so mu podrhtevale ob zadržavanem joku.

Izza bajte je pridrsala stara ženica.

»Jure, stopi v izbo in pokropi ga!« mu je rekla.

Pastir je odskočil. Ko je spoznal Smrtnico, ki so jo tako klicali, ker je vse noči prečepela pri mrličih, se ji je nasmehnil. Ozrl se je proti Tinacu.

Ženska je razumela, česa se boji.

»Saj ga ni doma,« mu je pošepetala. »Že sinoči je odšel na planino.«

Jureta so te besede zadele ko strela, stal je ko olesenel. Postalo mu je v trenutku jasno, da so ga grdo preslepili. Zato so se mu pastirji tako objestno smejali. Tedaj ga je v hipu minilo vsako nežno

»Tu je sir, iti moram,« je dejal.

čustvo do rajnkega; pozabil je nanj, kakor da mu ni bil rednik in da ga ni pravkar videl skozi okno. Ko noč črna misel ga je prešinila skozi in skozi. Odrgrgal se je od stene in izginil v klanec; tekkel je skozi sadovnjake, prečil njive, ni se več skrival ne iskal steza... Ljudje so ga videli, kako je hitel skozi senožeti...

32.

Svetka je bila sama v bajti. Pomila in pospravila je bila posodo. Jure ji je bil pred odhodom naročil, naj se ne makne od Ivaniša. Zdaj bi morala k njemu, ki je pasel visoko pod čelom. V otroški radosti, ki jo je prevzemala, je čisto pozabila na to. Mislila je le na Jureta; verjela je, da se kmalu vrne in ga je pričakovala.

Pela je pesem, ki jo je sproti zlagala. V tej pesmi je bila vsaka deseta beseda Jure. Opevala je njun beg pred ljudmi in njuno prvo noč. Nato je vzela v naročje poleno, ki ga je ujčkala in mu pela uspavanko. Ko je pomislila, da je to le poleno, se je sama sebi glasno zasmejala, kakor da je ponorela. Slednjič je vzela posodo vode, jo postavila na sonce, ki je sijalo skozi odprta vrata v bajto, ter si v mirni gladini ogledovala obraz.

Praske na čelu in na licih, ki jih je bila dobila na poročni dan, so se ji že zdavnaj zacelile. Razpletla si je lase, ki so ji v valovih padali mimo lic in prek ramen. Polt ji je bila le narahlo zarjavela od sonca. Prejšnje čase si je kdaj pa kdaj mislila, da je grda in da je Jure zaradi tega ne more ljubiti ter da ima zato tako čuden obraz in mračne oči. Toda zdaj je spoznala, da ne more biti grda, res ne, četudi ji vodna gladina ni mogla pokazati tiste podobe, ki jo lahko vidi, kdorkoli jo gleda iz obraza v obraz.

Vzela je lesen glavnik, ki ga ji je bil Ivaniš izrezljal iz široke treske tako spretno, da še ni videla lepšega. Ročaj mu je celo okrasil s kozličjo glavo, ki je bila tako smešna, da se ji je morala smejati.

Česala se je. Lasje so se ji lesketali v soncu in se ji preivali ko krtovo krzno. Spletla si jih je v dve kiti, ki si jih je ovila okoli temena. Nato je pomislila in jih znova spustila po hrbtu do pasu. Morda bo Juretu tako bolj ugajala.

In je razmišljala, s čim bi še prijetneje prese-netila moža. Natrgala je cvetic in izmed njih izbrala najlepše. Spletla si je venec kakor na poročni dan. Pri tem je pela pesem, ki si jo je zopet sproti izmišljala, in se je zasmejala vsakokrat, kadar ni vedela dalje. Ko je bil venec nared, si ga je položila na glavo in znova stopila k vodi, da se pogleda v njenem zrcalu. Bila je zadovoljna. Želela je, da bi tedaj vstopil Jure...

Zaslišala je korake. Srce ji je zaigralo od veselja. Da bi je Jure ne našel nad vodo in ne uganil njene nečimrnosti, je popadla posodo in jo

postavila v temen kot. Nato se je ozrla z vencem na glavi, z nasmehom na licih, kakor da pričakuje ženina in je pripravljena.

Na pragu je stal Tinac. Bil je visok, da je zadela z glavo ob prečnik, siva senca mu je padala prav do Svetke.

Ta je obstala ko odrevenela. V tistem trenutku niti krikniti ni mogla. Šele ko je opazila, da se Tinac s trdim nasmehom na obrazu ziblje proti nji, je zavpila in poskusila pobegniti. Toda kamorkoli se je zagnala, se je srečala s Tinačevimi razprostrtimi rokami in njegovimi ostrimi očmi.

*

Ivaniša je nenadoma obšel čuden nemir. Nehal je izbirati zelišča, gladil je psa, dobrikal se je ovcam, ki so se gnetle okoli njega, pri tem pa se je venomer oziral navzdol.

Čakal je Jureta. Če je šel le na spodnjo planino, bi se moral že zdavnaj vrniti. Ni ga bilo. Pomaknil se je za dva obronka niže in gledal proti bajti. Zdelo se mu je, da vidi moškega, ki je zavil okoli skale. To ga je za nekaj časa pomirilo. Spomnil se je neke pesmi in jo mrmral predse. Ko se je znova ozrl proti bajti, je zagledal istega moškega ko prej; bežal je navzdol proti skalam in gozdu.

Pomel si je oko in znova pogledal. Ne, ni ga slepilo. Kdorkoli je bil, se je naglo oddaljeval, bil je od trenutka do trenutka manjši. Obšla ga je neka slutnja, bolešno ga je stisnilo za srce. Dvignil se je, izročil ovce v božje varstvo in se napolil proti bajti.

Ob skali in v medrjih ni našel nič nenavadnega. Ko je vstopil skozi rahlo priprte duri in mu je edino oko prebegnilo ob stenah, je obstal ko okamenel.

Ležišče je bilo razmetano, voda razlita, da je stala mlaka sredi bajte, ogenj bil pogašen. Kazalo je, da se je tu končal hud boj.

Svetka je čepela, stisnjena v dve gubi, v najtemnejšem kotu bajte. Oblekla si je bila najgrše cape, čez lica so ji padali razpletene lasje, obraz ji je bil zamazan; pod očmi, ki so ji bile okrvavljene in objokane, je nosila črne sledove udarcev. Telo ji je bilo nepremično, kakor da je do dna izčrpano, brez vsake moči, na pol mrtvo.

Le oči so ji bile strahotno žive. Iz mraka je strmelo dvoje temnih zenic s pogledom ranjene zveri, kakor da obtožujejo nedoumljivo in temno usodo.

Ivanišu ni bilo treba šele pripovedovati, kaj se je zgodilo. Noge so se mu zašibile, sedel je na stolček, si položil roke na kolena in brez besede strmel v Svetko.

Tej so se ulile nove solze, začela je pretresljivo jokati.

V gozdu pod spodnjo planino je bil Jure sedel na kamen in počival. Iz utrujenosti se mu je rodila misel, da je le domišljija, ki ga bega, in da se žene za prazen nič.

Tedaj se je zavzel. Zaslišal je korake, ki so se mu približevali s hriba. »Kdo utegne to biti?« se je čudil. Kakor da je nemogoče, da bi v tem gozdu naletel na kakega človeka.

V naslednjem trenutku se je neznanec že izmotal izmed podrasti gozda. Stopil je s steze, se zagnal na visoko skalo in od tod gledal Jureta.

Komaj se je ta ozrl po njem, že je planil kvišku, in kakor da ga je zgled potegnil za seboj, se je tudi on pognal na prvo skalo. Stal je nasproti Tinacu. Med njima je ležala ozka draga, po kateri je tekla pot. Gledala sta se iz oči v oči, pogleda se jima nista premaknila. Zdelo se je, da se molče izprašujeta, kaj bosta storila. Čez nekaj trenutkov sta se brez besede obrnila in odšla. Tinac je planil po gozdu v dolino, suhljad se mu je lomila pod nogami. Jure je hitel navzgor, srce mu je razbijalo v strašni slutnji.

Ko je stopil iz gozda pod Jalovnikom, se je sonce že nagibalo v zaton. Dospel je do bajte, tedaj so peči gorele v rdeči večerni zarji. Začudil se je, da je drobnica že v staji. To ga je preplašilo. Pes mu je prihitel nasproti in mu je lizal roke. To ga je zopet pomirilo. Z očmi je iskal Ivaniša, ni ga bilo pred bajto. Tudi Svetke ni bilo, dasi mu je vsakikrat prva prihitela nasproti. Srce se mu je napolnilo z novo skrbjo.

Vrata bajte so bila zapahnjena, skozi lino nad njimi se je valil dim. Jure je potrkal s pestjo, da je zabobnelo. Ivaniš mu je odprl in ga premeril s takim pogledom, da mu je potrdil črno slutnjo.

Vstopil je. Na ognjišču je plapolal ogenj. Ležišče je bilo prazno. Tudi na stolu in za mizo ni bilo nikogar.

Jure se je ostro zazrl v Ivaniševe oči.

»Kje je Svetka?« je vprašal zamolklo.

Ivanišu ni bilo treba odgovoriti. Iz mračnega kota za ognjiščem se je dvignila povaljana ženska, se naglo splazila do Juretovih nog, ki jih je objela in zagnala tak tožec krik, da je Jure odrevenel kot klada. Pretreslo ga je do dna. Ne toliko zaradi krika, kolikor zaradi strahotnega razodetja, ki se je razkrivalo iz nenaravnega glasu.

Strmel je v ženo. Bila je taka, da bi je ne spoznal, ko bi ne vedel, da v bajti ni druge ženske razen nje. Občutki groze, odpora in sočutja so se hkrati porajali v njem. Toda ni se mogel zganiti ne ničesar reči.

Svetkin krik se je spremenil v pretresljiv jok, se mu je napolnilo z novo skrbjo.

Jure je prosila. »Odpusti mi!«

Jure se še vedno ni ganil. Ni mogel k sebi, tako strašno se je pretakalo v njem, se prekopi-

Svetkin krik se je spremenil v pretresljiv jok

cavalo, grmadilo in zopet podiralo. Misli so se mu porajale ko bliski in ga zagrinjale, da ni našel iz njih. Bilo mu je, kakor da je njegovo življenje brez vsake cene. Pogazili so ga ko črva. Do nikogar več ni čutil ljubezni.

»Ne bom jedla ne pila,« je stokala Svetka, »gola bom hodila, dokler mi ne odpustiš. Jaz nisem kriva!«

»Odpusti ji, ako ji imaš kaj odpuščati!« je rekel Ivaniš, ki mu je prizor segel do srca. »Poberi jo s tall!«

»Kje si bil ti!« je Jure stiskal zobe.

»Pri ovcah. Zgodilo se je, kaj hočeš! Če zaradi tega sonce pade z neba, zgodilo se je. Tega ne more nihče popraviti razen tebe, ako jo imaš rad. Človeško srce lahko vse popravi...«

Jure je molčal.

»Zakaj si šel od doma?« mu je očitala Svetka, da bi ga omečila. »Klicala sem te, nisi me slišal. Vpila sem, nihče ni prišel.«

»Povaljanica si!« jo je brenil Jure.

»Nisem,« je hlipala. »Nisem! Daj, da te zopet pogledam v oči, pa ti bom dekla do smrti. Jure! O, rajši bi bila umrla, a sem mislila na otroka... mislila sem na dete...«

»Zakaj ga nisi ubila?«

»Nisem ga mogla. Saj je on močnejši. Poglej, kakšna sem! Vidiš, kako sem se branila.«

Kazala mu je modrikasti obraz, črne kolobarje okrog oči.

»Praskala bi ga bila.«

»Saj sem ga. Oči sem mu praskala, lica.«

Jure se je zganil ko zadet in se srdito zasmel, nato se mu je spačil obraz.

»Nisi ga praskala, nisi, nisi!« je vpil in jo suval z nogo.

»Pusti jo!« jo je branil Ivaniš. »Ne tepi je! Tega ni zaslužila.«

»Ne,« je vpil Jure ves iz sebe od srda in bridkosti. »Vdala se mu je, ker se mu je hotela vdati. Vlačuga je.«

Tedaj se je Svetka dvignila. Besede so jo udarile naravnost v srce. Še pravkar je bila ponižna, proseča, zdaj pa ji je senca odpora legla na oči. Visoko zravnana je stala pred njim; hotela je izpričati svojo nedolžnost.

»Ni res!« je vpila. »Stene so za pričo, Bog, sonce, zrak, ogenj — vse je za pričo, da ni res, kar govoriš. Moja obleka, moji lasje, moje oči, moje raztepeno telo je za pričo. Poglej me, Jure! Poglej me dobro in ne boš tako govoril!«

»Lažeš!« je zakričal in potegnil nož izza pasa.

Svetka se ga je zbala. Kriknila je in pobegnila do stene. Preden je mogel Jure do nje, ga je Ivaniš zgrabil za desnico in mu jo zvil, da mu je nož padel na tla.

54.

Poslej Ivaniš ni več spal v ovčji kolibi. Preselil se je v bajto. Jure je neprenehoma čutil njegov pogled na sebi. Ko je izpred bajte s pestjo zapretel v dolino, mu je stal za hrbtom. Ko je ležal v travi in prežal ko jastreb, se mu je od koderkoli prikazal njegov obraz in zopet izginil.

Pozabil je na Ivaniševe besede in na obljubo, znova se mu je porajala misel na maščevanje. Nad kom naj se maščuje? Kdo nosi največji del krivde? Tinac, ki ga je zvijačno poslal v dolino, da mu je medtem oskrnil ženo? Svetka, ki jo je videl, kako je bila pobrala zmečkan venec z ležišča in ga obesila na steno? Ali ga je bila pričakovala, se je vprašal. Če ga je bila pričakovala, od kod njene prošnje in solze?

Oziral se je za njo, kakor da bi hotel brati resnico iz njenih oči. Vse noči jo je slišal, kako je vzdihovala, kakor da ga prosi, naj leže k nji. Vsa uničena, ko senca se je vlačila med sencami bajte in za čredo, kakor da je izgubila samo sebe in se ne more več najti. Pogledovala ga je s prosečimi očmi. Včasih se mu je tako zasmilila, da bi bil najrajši stopil do nje, se ji nasmehnil in jo božal po licu. Še vedno se ji ni približal. In ona se ga je bala. Ogenj, ki mu je gorel v očeh, ni naznanjal nič dobrega.

Ivaniš je bral z njegovega obličja ko iz knjige. Spoznal je, da še ni opustil misli na maščevanje. Spomnil se je prerokovanja, ki ga je slišal v kres-

ni noči. Pred seboj je videl vrane, ki trgajo človeško telo.

»Ti bi Tinaca napadel?«

»Kdo bi ga spokoril za greh, če ga ne bom jaz? Gosposka?«

Ivaniš se je zgrozil. Kako bi mu še bolj pristudil misel na uboj?

»Podganam so me bili vrgli, dragi moj,« je govoril. »Vse noči sem se z njimi bojeval — saj je bila sama dolga noč, zakaj v tisti brlog nikoli ni posijalo sonce. Pozabili so name in mi tri dni niso prinesli kruha ne vode. To me je skoraj ponorilo. Plezal sem po visokem zidu, a sem vsakokrat telebnil na tla. Kopal sem v steno, da so mi krvaveli prsti. Tresel sem železno mrežo, dokler ni popustila... Šesti dan se mi je posrečilo ubežati. Potikal in skrival sem se v gorah, ob vodah in v pustinjah. Ne vprašuj me, kaj sem jedel! Vse, kar mi je prišlo pod roko. Vpisal sem se v beneško vojsko. Glej, kako so me razmesarili in me nato vrgli v jarek. Le počasi sem se izlizzal in ogoršal...«

Po teh besedah si je snel obvezo, česar prej še nikoli ni storil. Namesto očesa se je pokazala tako strašna odprtina, da bi si strašnejše človek ne mogel misliti.

Jure je bolščal vanjo, Svetka je zamižala.

»Stradal sem, da se mi je lupila koža. Imel sem nič koliko nagnusnih bolezní; tako sem smrdel, da so še psi bežali od mene. Imeli so me za vohuna; živega so me trgali s kleščami, da bi izvedeli, česar nisem vedel. Pajdašil sem se z berači, kdaj pa kdaj sem se pomešal med romarje. Le med razbojnike se nisem prihulil. Spomin na zlo dejanje me je zasledoval do konca. Kadarkoli sem bil čisto sam, sem jokal...«

Jure je bil tiho. V prsih ga je peklo, kakor da nosi žerjavico v sebi. Ozrl se je po Svetki. Kako ga je vselej sprejela, je pomislil, kako ga je z vencem na glavi spremljala v cerkev! Sedaj pa ga je zrla ko pes in prosila v njegov obraz.

»Odpusti ji!« je spregovoril Ivaniš.

Svetka je na široko razprla oči. Zdelo se ji je, da se ji zemlja zruši pod nogami, ako ne doseže odpuščanja, ko mičesar ni zakrivila.

Jure se je počasi dvignil in stopil do nje, ki mu je nato ko ujeta ptička trepetala v rokah.

55.

Nastopilo je nekaj mirnih dni.

Jure ni več lazil s sekíro okrog. Ovce so se pasle na obronku gozda, od koder je bilo videti v dolino, v Lazne, na vence nizkih hribov pod Pečmi, na jase in na laze, na raztresene vasi, ki so ležale na pobočjih sosednjih gora, obdane z goličavami polja in senožeti.

Svetki so se zjasnila lica. Z ljubeznijo je gledala na moža, ki je bil od dne do dne bolj člove-

ški z njo, kakor da se mu taja ledena skorja v prsih. Privoščil ji je lep pogled, milo besedo in nazadnje prisrčen objem. Smejala sta se, kakor da je že pozabljeno vse, kar se je zgodilo.

Gojila sta pravljíčne sanje. Čakala sta kače, ki ju bo nagovorila in jima dala ključ od skrivnih vrat v Pečeh, kjer leže zakladi, ki si jih bosta nagrabila in odšla v daljna, lepa mesta, o katerih jima je pripovedoval Ivaniš.

O, to so bile lepe besede! Velika mesta, kjer je hiš za sto Lazen in še več in so vse lepe, zidane; tam ljudje ne pasejo in ne ubijajo, ampak izdelujejo obleke in dragotine, kupujejo, veselo živijo od jutra do večera, jedo in pijo in se ljubijo. Ivaniševo pripovedovanje je bilo kakor bajka. In vendar je bila resnica. Ivaniš ni lagal.

Ivaniš je videl ladje s pisanimi boki, v katerih so sedeli priklenjeni nagí ljudje in vse življenje gonili vesla. Kadar je kateri izmed njih umrl, je sedel drug na njegovo mesto. Na ladje so kdaj pa kdaj natrpali sužnjeve, ki so bili prodani v daljno špansko deželo, na vzhod ali na obalo Afrike; nikoli več niso videli svoje domovine. Palače z vitkimi stebri so imele podzemske ječe z debelimi zidovi, podganami, večno temo, smradom in kugo. V njih so počasi umirali ljudje, ali niso prišli pod krvnikov nož...

»Ne, ne, ne,« ga je prekinila Svetka, ki se je bala krvi. »Tega ne maram slišati.«

Ljubila je pripovedovanje o palačah z vitkimi stebri, o brokatu in svili, grozot ni marala.

36.

Prišli so dnevi, ko se je čreda pasla na skrajnem koncu planine, visoko pod Pečmi. Zaradi velike razdalje je zvečer niso gonili domov. V so-parici, ki tudi v mraku ni ponehala, so ovce poleg-le po grmovju. Ivaniš je kuril ogenj, s katerim je strašil volkove. S psom je stražil vse noči, le kdaj pa kdaj je nekoliko zadremal.

Jure je bil že nekaj dni ves razdražen in nemiren. Kadar je stal na visoki skali in strmел v dolino, je zopet imel grozeči blesk v očeh. Štel je hiše v Laznah: »Prva hiša, druga hiša, tretja hiša...« Prav kakor nekoč. Toda to pot tega ni delal iz ljubezni, ampak iz sovraštva. »Prva hiša, druga hiša, tretja hiša...«

Nekoč se je s Svetko še pred nočjo napotil k bajti. Ogrnil si je plašč in vzel sekiro. Namenil se je zdoma.

»Kam?« se je Svetka začudila.

Ni ji odgovoril. Opazila je, da je zadnje čase zopet ves drugačen do nje. Saj ni bil manj ljubez-niv, toda ni ji gledal naravnost v oči, kakor da ji nekaj skriva.

Bil je že pod skalo, ko se je okrenil in jo zagledal, ki je slonela ob ograji.

»Na spodnjo planino grem,« ji je zaklical. »Kmalu se vrnem.«

Še noben večer v življenju se ji ni zdel tako dolg.

Stopila je pred bajto in tako napeto strmela proti dolini, da so jo bolele oči. Nad gozdom je zagledala zarjo, kakor da to pot vstaja dan iz grape. Bila je svetloba požara. Ali gore Lazne? Toda ni se dlje menila za to. Zatrta je slutnjo, ki jo je prešinila. Jure?

Čez dolgo, ko je že vsa odrevenela ob ograji, je zaslišala korake, šumenje trave in udarce nog ob kamenje. Bil je on, Jure.

Stekel je okoli skale, čez mostič, prekoračil leso in že je bil z naglimi koraki mimo nje. Upehan in razburjen, ne da bi jo nagovoril ali pogledal, je planil v bajto.

Svetka se je vsa vznemirila. Kaj mu je? Ko je prišla za njim, ga je našla na stolcu, glava mu je visela nizko na prsih, roke so mu počivale na kolenih.

»Jure!«

Ni dvignil glave ne se ozrl po nji. Žena je popravila poleno na ogenj, nato je obstala ob ognjišču in ga je gledala. Bil je tako premočen od potu, da se je kadilo od njega. Lasje so se mu sprijemali na čelu, lica so mu bila polna marog, ki so jih prepredale potne srage. Prsi so se mu burno dvigale, tresle so se mu umazane, brečkaste roke. Ni imel več sekire ne plašča in niti pasu. Vse je izgubil.

Svetka ni opazila krvi na njegovih rokah ne na obrazu ne na obleki. In vendar jo je bilo groza. Kaj se je zgodilo? Joj, kaj se je zgodilo?

Jure je dvignil glavo.

»Daj mi jesti!« je rekel zamoklo.

Mleko je gohtal z dolgimi, hlastnimi požirki, kakor da hoče pogasiti ogenj, ki mu gori v prsih. Ko ji je vrnil lonček, jo je pogledal s čudnim, krvavim pogledom. Še vedno je stala ob ognju; obzarjal jo je rdeči sijaj plamenov, tresla se je in zbirala pogum.

»Kje si bil?« je slednjič dehnila.

»Spat pojdi!« ji je dejal trdo in umaknil pogled.

»Ti si nekaj storil,« je jeknila iz slutnje, ki jo je nenadoma obšla.

Pomisli-la je na zarjo požara, ki jo je videla malo prej. Toda to je ni navdalo z največjo grozo. Ali ni prelival krvi? Bilo ji je, da ne bi mogla leči k njemu ne mu seči v roko.

»Če sem kaj storil, sem storil zaradi tebe,« jo je mrko pogledal. »Pojdi spat.«

»Ne grem,« ga je gledala v oči. Nenadoma je odskočila, kakor da mu je vse brala v zenicah, in kriknila: »Ubil si ga!«

Svetka je koprnela od groze. V tistem trenutku je več čutila do človeka, ki se ga je dotlej bala in ga mrzila, ko do moža, čigar plod je nosila pod srcem.

Vrnil se je v bajto. Sedel je na stolec, si zagrebel obraz v dlani in stokal

To je Jure razbral z njenega obraza in iz njenega glasu. Zgrabil jo je za vrat in jo vrgel na ležišče, da je udarila z glavo ob steno, ki se je stresla.

Tedaj je padel na Svetko suhi venec in ji pokrnil pol obraza in prsi.

Trgala se mu je iz rok, ki so jo držale ko klešče; tresla se je za golo življenje. Jure jo je še huje tiščal in strmel v suhe cvetice. Neka misel, ki se ga je bila že večkrat rahlo doteknila, mu je legla v dušo ko strup. Izpustil je ženo.

»Od kod je ta venec?« jo je vprašal.

To vprašanje mu nikoli prej ni hotelo z jezika.

Svetka si je otipavala vrat; oči so ji begale ko ujeti živali, ki išče rešitve.

»Od kod je ta venec?« je Jure zakričal, da se je žena vsa zlecnila.

»Od onega dne,« je zastokala.

Jure jo je gledal. Čutil je, da znova izgublja razum.

»Z vencem na glavi si ga pričakovala?«

»Tebe sem čakala,« je žena z bridkim glasom zavrnila očitjanje.

»Njega si pričakovala!« je Jure bruhal ves srdit.

In že je raztrgal venec na drobne kosce. Oči so mu bile napete, silile so mu iz očesnih jamic. Prsti so se mu krčili in nemirno drhteli, kakor da iščejo, kaj naj zgrabijo...

Svetko je obšel tak smrten strah, da je začutila krče v udih. Kriknila je in zamahnila z rokami. Hotela mu je pobegniti, a Jure jo je v zaletu ujel v roke.

Začel se je boj. Nista pomislila, da sta se pravkar ljubila; odpor jima je rasel od hipa do hipa, trgala sta se ko volkova. Zavalila sta se po tleh. Svetka je na pol gola ležala pod Juretovimi koleni. Bila je besnejša kakor mož, ker je jasno čutila, da ji gre za življenje, toda bila je šibkejša. Iz nemoči in strahu mu je vrgla besedo, ki je bila prepojena z resničnim sovraštvom.

»Kaj si rekla?« je Jure zahropel.

Ponovila mu je besedo. Še enkrat.

Jure je obstal za trenutek, nato je planil kvišku in k steni, v kateri je tičal nož. Preden se je Svetka pobrala na noge, je bil že zopet pri nji. Zagledala je rezilo tik pred obrazom, dvignila je roke in zamižala... Skozi usta se ji je poredila kri... Z dolgim, presunljivim pogledom se je poslovila od Jureta. Kakor da je v tistem poslednjem trenutku začudeno vpraševala: čemu to?

Jure je vrgel nož od sebe in tekel iz bajte. Begal je okoli voglov, se grabil za prsi, se nasiljal čez ograjo, kakor da hoče skočiti čez skalo, gledal proti gozdu, strmel v rdečo zarjo, ki se je še zmeraj dvigala izza dreves. Zdelo se je, da išče človeka, žival, česarkoli, kamor bi lahko oprl svoje srce.

Nikogar ni bilo. Bil je sam, sam, sam. Sam sebi sovražnik, sam sebi preganjavec.

Vrnil se je v bajto. Sedel je na stolec, si zagrebel obraz v dlani in stokal.

37.

Ivaniš se je bil prebudil iz prvega spanja in pogledal v dolino. Zastrmel se je v pojemajočo rdečo svetlobo pod gozdom, se začudil, a je bil prezasan, da bi se mu ljubilo razmišljati, od kod ta sij. Morda gori gmajna. Prelomil je nekaj suhih vej in jih položil na žerjavico, nato je znova začumel. Ko se je prebudil v drugo, je zagledal izza obronka rdečo zarjo, ki je vstajala z druge strani ko prej.

To ga je preplašilo. Planil je kvišku, strmel z edinim očesom in razmišljal, kaj naj bi bilo. Ob misli, ki ga je obšla, je pustil ovce in psa in se spustil v smeri proti bajti.

Tekel je na vso moč in z vso naglico, da se mu je noga zadevala ob kamenje in mu padala

v brazde, ki jih je bila izorala voda. Ko je došel do skale, je obstal in tresoč se po vsem telesu gledal razdejanje.

Bajte ni bilo več. Tudi mostič je bil do polovice zgorel, prav tako lesa, ovčje kolibe in ograja. Ostanek tramovja je tlel in se kadil. Tu pa tam se je prikazal kak plamen, zalizal v temo in zopet ugasnil.

Ivaniš ni mogel na skalo. In če bi tudi prišel nanjo, kaj bi počel na kupu žerjavice in pepela?

Sklenil je roke in izšepetal molitev. Prešinila ga je nova misel, ki ga je navdala z grozo.

»Svetka!« je poklical. Glas mu je ostro odmel v tihi noči. »Svetka!«

Nihče se mu ni oglasil. Le narahlo se mu je zazdelo, da je od skale prišel jek, ki ni bil odmev njegovega klica. Poslušnil je. Bilo je vse tiho.

»Jure! Jure! Jure!«

Tedaj je razločno zaslišal ječanje, ki je prihajalo z desne strani skale.

Ivaniš je tipal med kamenjem, kakor da v temi išče izgubljeno jagnje; po vseh štirih se je priplazil do človeka, ki je sključen ležal v travi, se grabil z eno roko za levo nogo in stokal od bolečine.

»Ali si ti, Jure?«

Bila je tema. Od pogorišča se je premedlo svetilo, da bi ga mogel razločno videti v obraz.

»Jaz sem,« je oni zastokal.

»Kaj se je zgodilo?« je Ivaniš pokleknil k njemu.

»Kdo je zažgal bajto?«

»Jaz sem jo zažgal,« je povedal Jure.

»In Svetka?«

»V nji je zgorela.«

»Jure, Jure!« je vpil Ivaniš. »Ženo si zažgal? O, da sem ti verjel!« se je stavec s pestmi bil po čelu. »Ženo si zažgal!«

»Saj je bila že mrtva. Zaklal sem jo, ker mi je bila nezvesta,« je rekel Jure s tako strastjo, da je pozabil na bolečino.

»Joj, joj, joj!« je vpil enooki pastir. »Ti si nor, ti si obseden od hudiča! Ubil si jo, revico nedolžno, ker se nisi mogel znesti nad Tinacem... Joj, joj!«

»Saj sem mu zažgal hišo, pol vasi je zgorelo,« je Jure dopolnil strašno poročilo.

Ivaniš je mislil, da ponori.

»Jov, jov, jov!« mu je zateglo tožeče prihajalo iz grla. »Jov, jov, kaj si storil!« je zmajeval z glavo in si ruval lase, nato se je vrgel na Jureta in ga tepel ko otroka, da je tulil od bolečine, se valjal po travi in brcal starca. »Jov! Kaj ti je storila, da si jo ubil? Hiše si jim zažgal; tudi drugim, ne samo Tinacu — kaj so ti oni storili? Spokori se. Spokori se!«

»Pusti me!« je jokal Jure. »Ubij me, ako hočeš, toda ne muči me!«

»Ne bom te ubil. Dvajset let te bom mučil in še delj; več moraš pretrpeti, kot sem pretrpel jaz, ker si storil večje hudodelstvo.«

»Kakšno pravico imaš do mene?« se je hotel Jure vzpeti kvišku, a ga je bolečina znova vrgla na tla.

»Pravico imam,« je pričal Ivaniš. »Večjo pravico, kakor si misliš. Ali veš, kdo sem?«

»Hudič si!« mu je Jure pljunil v obraz.

»Če sem hudič, imaš hudiča za očeta. Jaz sem Matija, ti si moj sin.«

Nastali so trenutki molka. Jure je stokal in bolščal v senco pred seboj. To, kar je izvedel, je že večkrat slutil, a je odganjal podobne misli.

»Lažeš!« je zavpil. »Lažeš!«

»Da bi lagal!« je dejal oče. »Da bi lagal!« se je zrušilo v njem, da se je vrgel na zemljo in zajokal ko otrok.

58.

Vstala je zarja, obsvetila pogorišče in dvoje mož ob skali, katerih eden je sedel, a drugi zlek-njen ležal v travi. Jure je imel zaprte veke; zdelo se je, da spi, a je poslušal očeta.

Ivaniš je govoril. Glas mu je tožil in zateglo pel, ko je izgrebal preteklost iz spomina.

»Gledal sem... z očmi sem moral gledati, kako so zavajali in topli tvojo mater, ki te je takrat nosila, in nato sem se spozabil. Popadel sem sekiro in ubil tistega, ki je bil položil roko nanjo. Takrat sem mislil, da sem prav storil, kar sem storil. To pa je bilo v kresni noči.«

Jure je vzdihnil.

»Taval sem po svetu... Povedal sem ti že o podganah in o nagnusnih boleznih. Le tega ti nisem pravil, kako sem si želel še enkrat videti tvojo mater. Tudi po tebi sem jokal, ki te še poznal nisem in nisem vedel, če še živiš. Nekaj mi je pravilo, da še živiš. Nisem smel domov, nisem smel domov. Bil sem prepričan, da te nikoli ne bom videl ne slišal o tebi.

Dvajset let sem begal po svetu. Ko sem prvič spet zagledal domačo goro, se mi je treslo srce, potočil sem solzo. Nisem se vrnil, da bi te videl, tako drzno nisem upal, ampak da bi vsaj slišal o tebi. In sem te našel, kot te nisem hotel najti. Ostal sem pri tebi, ker mi je bilo tako dobro in ker sem videl, da me potrebuješ. Če sem stregel tvojim željam, sem to storil iz človeške ljubezni, a zdaj...«

Umolknil je in si s pestjo utrl novo solzo.

»Kako bo zdaj?« ga je vprašal sin.

»Tako bo,« je rekel Ivaniš počasi, s preroškim glasom, »da boš začel hoditi isto pot, ki sem jo hodil jaz pred leti, a je ne boš tako dokončal ko jaz... Vrani te bodo trgali!« je bruhal iz žalosti.

V Juretu se je prebudila strastna želja po svobodi in po življenju.

»Pobegnem,« je rekel.

»Ne!« je rekel oče odločno. »Oba pojdeva na krvavo sodbo. Ti in jaz, oče in sin. Ne pobegneš. S temi rokami te bom gnal pred ljudi.«

Sinu je skrušeno klonila glava.

»Kaj bo z nama?« je zajavkal.

»Tepli naju bodo. Kosti nama bodo lomili. Med podgane naju bodo vrgli. Nato naju bo rešil krvnik; on je najjumnijevši.«

59.

Ko so ju zagledali na spodnji planini, so strme zijali. Oče je podpiral sina, ki je šepal na eno nogo; hodil je pol koraka za njim, kakor da ga tira pred seboj.

»Pustite naju, ljudje!« je govoril. »Ne lastite si sodbe, naj naju sodi gosposka! Jaz sem Matija, ki sem ubil Tinaca, a ta tu je moj sin Jure, ki je zažgal vas in ubil svojo ženo. Uboga! Bila je nedolžna. Pokopljite njene kosti!«

Pastirji so stali ob stezi, v rokah so držali kole in sekire, toda nihče se ju ni upal dotakniti.

»Tecite na Jalovnik! Ovce so ostale same s psom. Hitite, da jih volkovi ne požrejo. Hitite, hitite!«

Navzočji niso zinili. Groza jih je stiskala za grlo.

Matija, ki so ga zadnje mesece vsi klicali za Ivaniša, je šel dalje. Z njim je hodil Jure. Po stezi, po listju in suhljadi, po pesku in kamenju, mimo grmov in skal, skozi gozd in frato.

Dospela sta do senožeti. Pogled jima je šel preko polja, ustavil se jima je na kronah osmojenega drevja sadovnjakov; nad pogoriščem se je še zmeraj dvigal rahel dim.

Jure je ob tem pogledu kakor prikovan obstal na mestu.

»Ne boj se!« mu je dejal oče. »Čemu bi te bilo tega strah? To je tvoje delo.«

Ljudje, ki so ju zagledali, so šli za njima.

»Hoj!« je Matija zvišal glas. »Jaz sem Matija, ki sem ubil Tinaca. Ta je moj sin Jure, ki vam je zažgal hiše in ubil svojo ženo. Pustite naju, da najdeva pred sodnike! Nikoli več naju ne boste videli.«

Ljudje so se stekali vkup. Ko sta stopila na klanec, jih je bila že cela procesija. Šepetalj so, kakor da si ne upajo glasno govoriti. Četudi so Jureta gledali s sovraštvom v očeh, se ju vendar nihče ni upal dotakniti niti z roko niti z besedo.

Ob klanecu so stala pogorišča. Bila so ko črna, kadeča se mravljišča. Ožgani so bili še plotovi, posmojena trava in drevje. Vse je bilo zamazano od pepela in saj; vse križem je ležala slama, tleča bruna, orodje in pohištvo. Le otroci

so se igrali, kakor da se ni nič zgodilo. Ženske so čepele ob preostalem imetju in objokane zrle predse. Moški so z dolgimi drogovi grebli v žerjavico in pepel.

»Jaz sem Matija,« se je razlegalo s klanca. »Ta je moj sin, Jure. Vas je zažgal in ubil svojo ženo. Pustite naju! Po krvavo sodbo greva. V Tolmin sva namenjena, če treba tudi v Gorico...«

Tisti, ki so ju spremljali že s polja, so začeli prvi razumevati grozni pomen Matijevih besed.

»Jure nam je zažgal!«

Prvi vzklik je bil ko iskra, ogenj strasti je zaplapolal.

»Ta je Matija, njegov oče!«

»Ha, našla sta se, oče in sin, morilec in požigalec!«

»Dekle je ugrabil, volkodlak!«

»Ali jo je res ubil? Ubil jo je!«

»Kaj nam je zanjo! Hiše nam je zažgal! Vse nam je zgorelo. Živina, žito, postelje in obleka!«

»Ubijte ga!«

Na Jureta je deževalo kamenje, iz čela mu je brizgnila kri in mu tekla po licu.

»Joj, joj!« je vpil Matija. »Zlo je storil, to je res, pustite ga, naj ga sodi gosposka!«

Ljudje so bili ko nori. Nobena sila bi ne bila mogla več zaježiti strasti, ki je kipela višje in višje in jim preplavila srca in duše, prepčila glasove očeta, ki je z lastnim telesom branil sina.

Šele, ko je ležalo sredi klanca dvoje razbitih, okrvavljenih trupel, so se plaho umaknili. Matiju so bili odtrgali obvezo, strašna odprtina pod čelom mu je grozeče strmela v ljudi; roka mu je ležala prek sinovega razbitega obraza, kakor da ga brani še v smrti...

Grapo, v katero so bili zagnali trupli, so tri dolge dni obletavali vrani. Četrtega dne so Matijo in Jureta na skrivaj pokopali, na skupni grob so zavalili velikansko skalo.

Gosposki so dejanje zamolčali, prikrivali so ga tudi otrokom. Opisovali so jim hudodelstvo dveh morilcev, Matije in njegovega sina Jureta. »Kam sta šla Matija in Jure?« so jih izpraševale radovedne oči. Pokazali so jima skali, ki stojita ob planini ko dva romarja v večni hoji; ko pade sonce v zaton, krvavita; kadar zavija veter, je čita.

»To sta Matija in njegov sin Jure.«

Kadarkoli so se otroci zagledali v krvaveči skali ob planini, so vztrepotali od groze. Na veliki skali ob grapi, ki krije dvoje okostnjakov, pa so se igrali vse leto od pomladi do jeseni.

K o n e c

Z dovoljenjem avtorja smo povest nekoliko skrajšali.

Uredništvo

MLADI ROD

Pastirček

ISTRSKA PRIPOVEDKA

Ilustracije: M. Sedej

Zagledal je veliko trumo ovac, krav in koz, ki so šle iz morja in sledile njegovim živini. V trenutku pa, ko se je ozrl, je vse prenehalo hoditi na suho iz morja. Samo tista truma ga je spremljala do doma, ki je bila že na suhem.

Če se ne bi ozrl, bi privedel domov ogromno čredo živine. Pa tudi te, ki jo je privedel, je bilo dovolj zanj in za vse siromašne sosede.

And this is what he saw: big flocks of sheep and goats, and herds of cows were walking out of the sea and following his own animals. In the very instant when he looked back, all of the fairies' animals ceased stepping ashore; the herd that had already reached the land were the only ones to accompany him home.

Had he not turned his head, he would have led back quite immense herds and flocks. Yet even those brought along were enough for himself and all his needy neighbors.

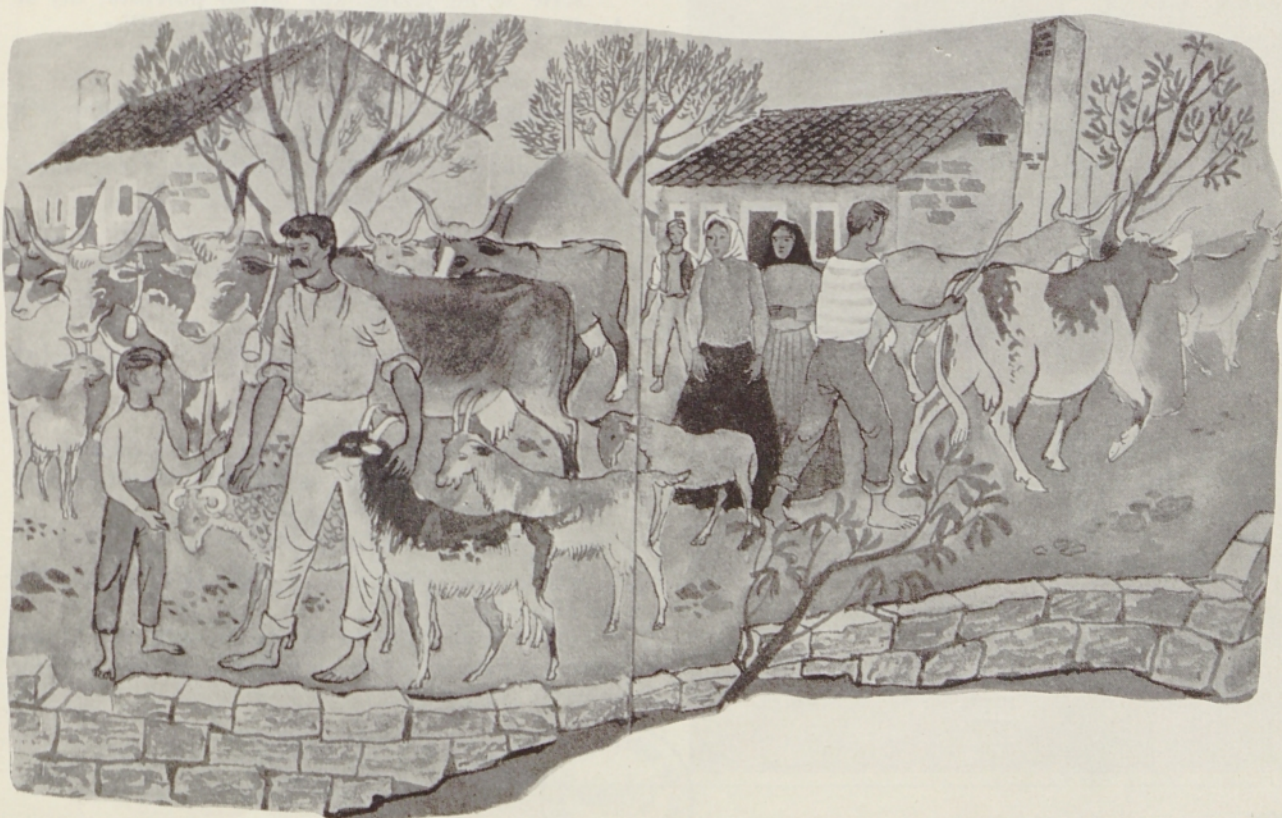
Da hatte er was zu sehen! Gewaltige Scharen von Schafen, Kühen und Ziegen schritten aus dem Meer und folgten seiner Herde. Doch selbigen Augenblickes, da er sich umdrehte, hörte das Zaubervieh auf, aus dem Meer an Land zu steigen. Bloß jener Haufe, der bereits auf dem Trockenen war, begleitete ihn nach dem Dorf.

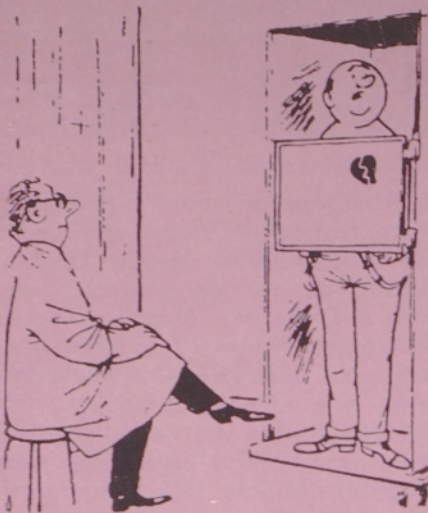
Hätte er sich nicht umgeblickt, so hätte er unermessliche Herden mit sich geführt. Doch schon jenes Vieh, das er mitbrachte, war reichlich genug für ihn und alle seine bedürftigen Nachbarn.

Il vit de grands troupeaux de brébis, vaches et chèvres sortant de la mer et suivant son bétail. Au moment qu'il regardait derrière soi, tout le bétail cessa de sortir au rivage; seulement la grande troupe ayant déjà gagné la terre ferme accompagnait le jeune pâtre dans le hameau.

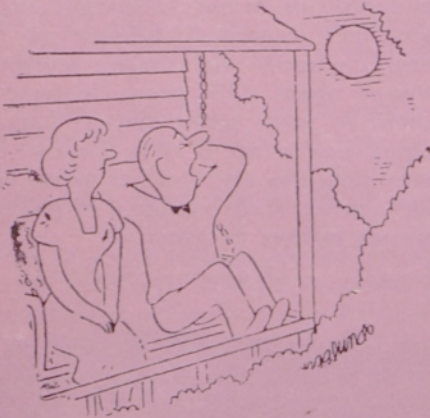
S'il n'avait pas tourné la tête, il aurait ramené des énormes quantités de bétail; et même le bétail qu'il avait amené, était toujours suffisant pour lui et tous ses voisins besogneux.

Konec

Ko sem bil star dvajset let, mi je zaradi nesrečne ljubezni počilo srce

Kakšna krasna mesečna noč. Skoda, da sva poročena

To je njegov zadnji slikarski poskus. Če mu ne uspe, bo začel pisati pesmi

Za »Tiskovni sklad« Matice so prispevali: Frank Modic 1 dol., Frank Potokar 1 dol., Josephine Klapchar 3 dol., John Strmole 10 dol., Angela Vavpotich 2 dol., Anton Kovše 100 din in 100 belg. fr., Anton Bučar 39 franc. fr., Apolonija Žnidaršič 6 franc. fr., Anton Nagode 3 dol., Leopold Maguša 3 mizoz. f., Jože Končina 200 din, Holešek Zofija 500 din.

V dar »Slovenski izseljenski matici« Leo in Viki Poljšak 10 dolarjev in Josephine Brezovec 2 dolarja. Iskrena hvala!

Popraviti: »Rodna gruda« september: Prispevki za Matico, v tretji vrsti se mora pravilno glasiti: Od izletniške skupine rojakov iz Moselle, Metz, na vožnji v domovino zbrali Blatnik, Čadej, Planinc, Železnikar 251.45 nizoz. frankov in 234 din. »Rodna gruda« oktober, str. 244, avtor dopisa iz Post über Hattingen ni Franz Windisch, ampak Feliks Lorber. »Rodna gruda« november, str. 273: Glasbena matica v Clevelandu ni letos praznovala 25-letnice, temveč 20-letnico. Ustanovljena je bila leta 1940.

Iz Pavlihove torbe

»Poslušajte, sprevodnik, to je pa že od sile, te večne zamude vlakov.«

»Nič se ne jezite, kar mirno potrpite, saj se boste zato za isto ceno delj časa vozili.«

*

»Draga ženka, ali si zato jezna name, ker sem včeraj zvečer prišel potolčen domov?«

»O, zaradi tega že ne, stari, saj si te »okraske« dobil po vrnitvi.«

*

»Prijatelj, svetuj mi. Dve deklici imam. K eni me vleče srce, k drugi pa njen denar. Katero naj poročim?«

»Poslušaj glas srca — meni pa daj naslov bogate neveste!«

*

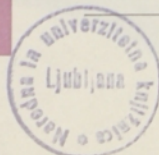
»No, Alenčiča, le jej, da boš velika in močna.«

»Oh, mama, tega pa ne maram. Rada bi bila vitka in interesantna.«

*

»Zakaj pa si se prav ti prijavil za prvi polet na Mesec?«

»Veš, bral sem, da so na Mesecu vse stvari osemkrat lažje kakor na Zemlji, pa bom šel gor opravit izpite.«

6

RESTAVRACIJA

ŠESTICA

Ljubljana, Titova c. 16

Telefon 21-260

nudi svojim gostom izvrstne
specialitete v hrani, odlično
kapljico in kulturno postrežbo

Gostinska zbornica LRS

*želi vsem slovenskim
rojakom po svetu
vso srečo
v novem letu 1961
in jih vabi,
da ob desetletnici
Slovenske
izseljenske matice
v čim večjem številu
obiščejo staro
domovino*

*Kadar ste na glavnem kolodvoru v Ljubljani,
vstopite v prostore gostinskega podjetja*

KOLODVORSKA RESTAVRACIJA

Ljubljana

*kjer boste postreženi s pristinimi pijačami
ter s ceneno in odlično pripravljeno hrano*

Potniki, izletniki!

Največje jugoslovansko
turistično in avtobusno podjetje

K O M P A S

pošilja vsem rojakom
po vsem svetu
najboljše želje

V L E T U 1961

*Naše podjetje bo tudi v letu 1961
organiziralo za rojake,
ki bodo obiskali Jugoslavijo,
krajše in daljše izlete z avtobusi in letali*

*Potovanja bodo udeležencem odkrivala
neštete prirodne in zgodovinske
zanimivosti, ki krasi Jugoslavijo,
hkrati pa jih tudi seznanila
z njenim velikim napredkom*

*Zato ne pozabite obisk v Jugoslaviji
izkoristiti tudi za potovanje po Jugoslaviji*

*Zahtevajte prospekte
in odločitev ne bo težka*

NAJVEČJE AVTOBUSNO
IN TURISTIČNO POD-
JETJE V JUGOSLAVIJI

KOMPAS
Ljubljana, Titova 12